

Yhdessä Toimien - Toimintaterapian mahdollisuuksia lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa

Ulla Räsänen

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2020
Sosiaali- ja terveysala
Toimintaterapeutti (AMK)

Tekijä(t) Räsänen, Ulla	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Maaliskuu 2020
	Sivumäärä 53	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Yhdessä Toimien - Toimintaterapian mahdollisuuksia lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa		
Tutkinto-ohjelma Toimintaterapeutti AMK		
Työn ohjaaja(t) Emmi Ritvos ja Kristiina Juntunen		
Toimeksiantaja(t) Siun sote- Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveyspalveluiden kuntayhtymän lastensuojelun avohuolto		
Tiivistelmä Lastensuojelullinen perhekuntoutus on lastensuojelun avohuollon tukitoimi perheille, jotka tarvitsevat yksilöllistä, intensiivistä ja kuntouttavaa työskentelyä. Useimmissa perhekuntoutus palveluissa työskentelee moniammatillinen työryhmä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia, joissa toimintaterapeutti voi toimia oman ammattiryhmänsä edustajana. Toimintaterapeutin työnkuva lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa on kuitenkin vielä melko tuntematon sosiaalialalla. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista osaamista toimintaterapeutti voi tuoda sosiaalialan toimintaympäristöön, lastensuojelulliseen perhekuntoutukseen. Tavoitteena oli kuvata toimintaterapeutin työtehtäviä ja toimintaterapian menetelmiä lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Tutkimusmetodi oli laadullinen, jonka aineisto kerättiin marras-joulukuussa 2019 toteutetuilla viiden toimintaterapeutin teemahaastatteluilla. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin. Tuloksista ilmeni, että toimintaterapeutti toi palveluun terapeutista ja kuntouttavaa näkökulmaa. Toimintaterapeutin työssä keskeisenä nähtiin vanhempien ohjaaminen vanhemmuuteen, mallintamalla ja sanoittamalla lapsen kanssa toimimista ja ohjaamista siihen, kuinka he voivat tukea lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä sekä lasten kuntouttaminen. Toimintaterapeutti voi toteuttaa vanhempien toimintakyvyn arviointeja ja toiminnan analyysia tavoitteiden asettamisen tukena. Työssään toimintaterapeutti hyödynsi asiakkaalle merkityksellistä toimintaa sekä huomioi ympäristötekijöitä ja mukautti toimintoja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Johtopäätöksinä voidaan todeta toimintaterapeuteilla olevan laaja-alaista osaamista ja moninaisia keinoja, jotka tukevat asiakkaiden kuntoutumista ja soveltuvat hyvin lastensuojelullisen perhekuntoutuksen kontekstiin.		
Avainsanat (asiasanat) Lastensuojelullinen perhekuntoutus, moniammatillisuus, toimintaterapia, perhekeskeisyys, Occupational Performance Coaching		
Muut tiedot (Salassa pidettävät liitteet)		

Author(s) Räsänen, Ulla	Type of publication Bachelor's thesis	Date March 2020
		Language of publication: Finnish
	Number of pages 53	Permission for web publication: x
Title of publication Working together – opportunities of occupational therapy in child-oriented family rehabilitation		
Degree programme Degree Programme in Occupational Therapy		
Supervisor(s) Ritvos, Emmi and Juntunen, Kristiina		
Assigned by Siun sote – Open child welfare in the Joint Municipal Authority of North Karelia Social and Health Services		
Abstract Child-oriented family rehabilitation is supportive action by the open child welfare services for families who require individual, intensive, and rehabilitative attention. A multi-professional team from the social and health sector works in most of the family rehabilitation services, and an occupational therapist can work as one of the specialists in the team. However, the job description of an occupational therapists in child-oriented family rehabilitation is still quite unknown in the social and health sector. The purpose of this qualitative study was to shed light on the competence that occupational therapists can bring to the environment of social services, especially to child-oriented family rehabilitation. The aim was to describe the work of occupational therapists and the methods that occupational therapy offers in child-oriented family rehabilitation. The data was collected from theme interviews with five occupational therapists in November and December 2019. The data was analysed using theory-driven content analysis. According to the results, occupational therapists brought a therapeutic and rehabilitating perspective to the services. Guiding parents to parenthood by modelling and telling them how to act with a child, as well as guiding to support the child's learning, growth and development as well as the rehabilitation of children were seen to be at the centre of occupational therapists' work. In order to support the setting of targets, occupational therapists can evaluate the parents' functional capacity and analyse their conduct. The therapists utilize meaningful activities for the client, take the environmental factors into account and adapt to their clients' needs in their work. In conclusion, occupational therapists have an extensive competence and variety of methods for supporting the rehabilitation of clients, and they well-suited for the context of child-oriented family rehabilitation.		
Keywords/tags (subjects) Child-oriented family rehabilitation, multiprofessional, occupational therapy, family-centered, Occupational Performance Coaching		
Miscellaneous (Confidential information)		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Teoreettiset lähtökohdat	4
2.1	Lastensuojelullinen perhekuntoutus	4
2.2	Moniammatillisuus kuntoutustyössä	8
2.3	Toimintaterapian ja perhekeskeisyyden lähtökohtia	10
2.4	Occupational Performance Coaching – OPC	13
2.4.1	Strukturoitu prosessi	15
2.4.2	Emotionaalinen tuki	17
2.4.3	Tiedon vaihtaminen	18
2.4.4	Tutkimuksia OPC- valmennuksesta	19
3	Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	21
4	Opinnäytetyön toteuttaminen	22
4.1	Tutkimusmenetelmä	22
4.2	Aineison analysointi	24
5	Tulokset	26
5.1	Toimintaterapeutti moniammatillisessa työryhmässä	26
5.2	Strukturoitu prosessi	29
5.3	Emotionaalinen tuki	35
5.4	Tiedon vaihtaminen	37
6	Pohdinta	39
6.1	Tulosten tarkastelua	39
6.2	Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelua	42
6.3	Toimintaterapeutti sosiaalipalveluiden toimintaympäristössä	44
6.4	Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset	45
	Lähteet	47

Liitteet.....51

Liite 1. Tiedote haastatteluun osallistuville 51

Liite 2. Tutkimukseen osallistuvien kirjallinen suostumus.....52

Liite 3. Teemahaastattelurunko 53

Kuviot

Kuvio 1. Moniammatillisen yhteistyön jatkumo 9

Kuvio 2. OPC- valmennuksen kolme keskeistä osa-aluetta 15

Taulukot

Taulukko 1. Esimerkkejä aineiston sisällönanalyysistä 25

Taulukko 2. Esimerkit alaluokkien muodostumisista 25

Taulukko 3. Toimintaterapeutin vahvuuksia moniammatillisessa työryhmässä 29

Taulukko 4. Strukturoitu prosessi..... 34

Taulukko 5. Emotionaalinen tuki 37

Taulukko 6. Tiedon vaihtaminen 38

1 Johdanto

Lastensuojelullinen perhekuntoutus on Suomessa kehittynyt 1990-luvun puolivälin jälkeen osana lastensuojelua ja on vielä varsin uusi palvelumuoto. Perhekuntoutusta on kuvattu sosiaali- ja terveydenhuollon palveluksi, joka kohdentuu ”perheyhteisön tai useamman perheenjäsenen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen turvallisuuden ja toimintakyvyn ylläpitämiseen, edistämiseen ja/tai palauttamiseen”. (Linnankangas, Seppälä, Suikkanen & Lehtoranta 2013, 302-303.) Perhekuntoutusta yhdistäviä tekijöitä ovat yksilöllisten tavoitteiden mukainen kuntoutusprosessi, perhelähtöinen- ja toiminnallinen työskentelyote ja perheiden arjessa tapahtuva kuntoutus. Näiden tekijöiden on todettu olevan ratkaisevia työskentelyyn sitoutumisessa ja kuntoutuksen tuloksellisuudessa. (Pärnä 2010, 47; Vuori, Tuulio-Henriksson & Autti-Rämö 2018, 3,75.)

Alatalon, Lapin ja Petreliuksen (2017, 34) mukaan kuntoutuksen periaatteiden nähdään soveltuvan hyvin työskentelyn lähtökohdiksi lastensuojelun kontekstiin, missä asiakkaiden tuen tarpeet ovat laajoja ja monimuotoisia ja vaativat usein pitkäjänteistä sekä arkeen kiinnittyvää työskentelyä. Perhekuntoutus palveluiden useissa toimintaympäristöissä työskentelee moniammatillinen työryhmä sosiaali- ja terveys- tai kasvatusalan ammattilaisia. Toimintaterapeutti voi olla yksi työryhmän työntekijöistä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää millaista osaamista toimintaterapeutti voi tuoda sosiaalialan toimintaympäristöön, lastensuojelulliseen perhekuntoutukseen. Työn tavoitteena on kuvata toimintaterapeutin työtehtäviä ja toimintaterapian menetelmiä lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Kiinnostus aiheeseen nousi aikaisemmasta työkokemuksestani lastensuojelun työstä. Opinnäytetyön toimeksiantaja on Siun sote, Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveyspalveluiden kuntayhtymän lastensuojelun avohuolto. Toimintaympäristössä toimi perhekuntoutuksen pilotti vuosina 2018-2019. Saatua tietoa toimeksiantajan on mahdollista hyödyntää perhekuntoutuspalvelun kehittämisessä ja toimintaterapeutit voivat hyödyntää työkuvansa suunnittelussa sosiaalialan työympäristössä.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineisto on kerätty teemahaastatteluin. Haastatteluihin osallistui viisi lastensuojelullisesta perhekuntoutuksesta työkokemusta omaavaa toimintaterapeuttia. Aineisto on analysoitu teoriaohjaavalla sisälönanalyysillä.

2 Teoreettiset lähtökohdat

Tässä luvussa tarkastellaan opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ja työtä ohjaavaa teoriataustaa. Aluksi kuvataan lastensuojelullisen perhekuntoutustyömuodon periaatteita, sen tarkoituksia ja tavoitteita sekä luodaan katsaus aikaisempiin perhekuntoutusta käsitteleviin tutkimuksiin. Perhekuntoutus työssä on vahvasti läsnä moniammatillinen yhteistyö, jonka muotoja ja mahdollisuuksia kuntoutustyössä tarkastellaan seuraavaksi. Tämän jälkeen selvitetään toimintaterapian lähtökohtia ja perhekeskeistä työotetta, johon työskentely lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa rakentuu. Lopuksi esitellään toimintaterapiassa käytettävän perhekeskeisen vanhempien valmentamisen lähestymistavan, Occupational Performance Coaching – OPC:n periaatteita ja menetelmästä tehtyjä tutkimuksia.

2.1 Lastensuojelullinen perhekuntoutus

Lastensuojelulain mukaan vanhemmilla tai muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten hyvinvoinnista. Viranomaisilla on tarvittaessa velvollisuus tukea heitä kasvatustehtävässään. Lastensuojelullinen perhekuntoutus on lastensuojelulakiin perustuva, lain 7. luvun 36 § mukainen avohuollon tukitoimi lastensuojelun asiakkuudessa oleville perheille tai 37§ mukainen avohuollon sijoitus laitokseen tai perhehoitoon. ”Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien, huoltajien ja muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatustaitoja ja -mahdollisuuksia.”

(L13.4.2007/417.)

Perhekuntoutus perustuu näkemykseen, jonka mukaan lapsen oma perhe ja vanhemmat ovat lapselle ensisijaisia ja tärkeimpiä kasvun ja kehityksen mahdollistajia. Kuntoutuksessa perhettä tuetaan niin, että perhe luottaa selviävänsä jatkossa arkielämästään ilman ulkopuolista tukea. Perhekuntoutus on luonteeltaan kokonaisvaltaista psykososiaalisen tuen antamista koko perheelle. (Pärnä 2010, 46.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton, Lasten ja Nuorten Kuntoutussäätiön Kuntoutus ja kehittämiskeskus Huvitus on toiminut Suomessa merkittävänä perhekuntoutuksen kehittäjänä. Työmuodossa on korostettu lapsen asemaa perheessä ja perheen kohtaamista kokonaisuutena. Perhekuntoutus on pitkäaikainen prosessi, sillä perhe tarvitsee aikaa muutokseen. Työskentely perhekuntoutuksessa on voimavara- ja ratkaisukeskeistä, jonka lähtökohtina ovat lasten ja vanhempien arvostaminen, vahvuuksien etsiminen, lapsen turvallisuus ja hyvinvointi sekä lapsen etu. (Olsson 2010, 7-9.; Pärnä 2010, 46.)

Lastensuojelullisella perhekuntoutuksella vastataan perheiden yksilöllisiin tuen tarpeisiin ja tarjotaan suunnitelmallista, intensiivistä ja tavoitteellista kuntouttavaa työskentelyä koko perheelle. Perhekuntoutusta voidaan tarjota laitoksessa tapahtuvana ympärivuorokautisena kuntoutuksena tai päivämuotoisena kuntoutuksena. (Perhekuntoutus.) Kuntoutusta voidaan toteuttaa myös käynteinä perheen kotona (Lastensuojelullinen perhekuntoutus). Kotona toteutettavan perhekuntoutuksen etuna on, että intensiivinen ja monipuolinen tuki tarjotaan perheelle lapsen kasvuympäristössä ja perheen arjessa (Araneva 2016, 264). Perhekuntoutusta järjestävä kunnat, järjestöt sekä yksityiset palveluntuottajat.

Perhekuntoutuksen kokonaistavoitteena on tukea perheen arkea, juurruttamalla kuntoutuksen aikana luotuja malleja kotiin ja tukemalla niiden toimivuutta perheen luonnollisessa ympäristössä (Pärnä 2010, 47). Työskentelyn päämääriä ovat lasten kasvuolosuhteiden turvaaminen, vanhempien tukeminen kasvatustehtävässään ja perheen omien voimavarojen vahvistaminen. Tavoitteita voivat lisäksi olla perheen jäsenten välisen vuorovaikutuksen tukeminen, riittävän vanhemmuuden edellytysten vahvistaminen ja arjen taitojen harjoittelu. (Perhekuntoutus; Lastensuojelullinen perhekuntoutus.) Perheen tuen tarpeen arviointi voi olla myös työskentelyn tavoite. Arvioinnissa pyritään saamaan mahdollisimman kattava kokonaiskuva perheen tuen

tarpeista ja tarkoituksenmukaisista tukitoimista, jotka mahdollistavat lapsen edun mukaisen huolenpidon toteutumisen kotona. (Araneva 2016, 265.)

MLL:n Lasten ja Nuorten kuntoutussäätiön perhekuntoutuksessa käytetään laajasti toiminnallisia ja vuorovaikutusta tukevia menetelmiä. Kuntoutusta kuvataan yhdessä tekemisenä, jossa toiminnalliset menetelmät valitaan aina perheen kuntoutuksen tavoitteita tukeviksi. (Menetelmät.) Menetelmien avulla avarretaan mahdollisuuksia käsitellä asioita kokemusten ja elämysten kautta. Yhteiset toiminnalliset hetket ovat täynnä vuorovaikutusta, onnistumisen kokemuksia ja tunteita. (Pärnä 2010, 214 - 215.) Toiminnalliset lasten ja vanhempainryhmät ovat työmuotoja, joista saadaan vertaistukea samankaltaisessa elämäntilanteessa olevilta. Toiminnallisia menetelmiä ovat esimerkiksi luontoretket, leikit, rentoutuminen, kädentaidot, ruuan valmistus, pelit ja seikkailulliset toiminnot. Menetelminä käytetään myös tarinasäveltämistä, Theraplay - vuorovaikutteista leikkiä sekä Vigml- videoreflektiivista vuorovaikutusta ja perheen sisäisiä suhteita tukevaa ohjausmenetelmää. (Menetelmät.) Perhekuntoutustyössä tärkeää on lapsen ja vanhemman kuunteleminen, perheen yhteisten tavoitteiden ja keinojen etsintä, avoin keskustelu, tietouden vahvistaminen ja ohjaaminen sekä vanhemmuuden taitojen harjoittelu (Pärnä 2010, 47).

Perhekuntoutus lastensuojelun työmuotona on voimakas interventio perheen elämään ja vanhemmuuteen (Pärnä 2010, 70). Perhekuntoutuksen on todettu soveltuvan hyvin tilanteisiin, joissa on olemassa riski lapsen kodinulkopuoliseen sijoitukseen tai kun lasta ollaan kotiuttamassa kodin ulkopuolisesta sijoituksesta (Perhekuntoutus; Araneva 2016, 264). Päihderiippuvaiselle raskaana olevalle naiselle perhekuntoutusta järjestään tilanteessa, jossa nähdään tarpeelliseksi syntyvän lapsen terveyden turvaaminen. Perhekuntoutuksen edellytys on, että perhe tunnistaa muutostarpeet ja on motivoitunut sekä valmis sitoutumaan perhekuntoutukseen. (Araneva 2016, 264.)

Tutkimuksia perhekuntoutuksesta

Vuonna 2010 Kansaneläkelaitos käynnisti monimuotoisen perhekuntoutuksen kehittämistoiminnan LAKU- ja Etä-LAKU-hankkeet. Hankkeiden kohderyhmänä olivat 5–

12-vuotiaat lapset, joilla oli diagnosoitu kehityksellinen neuropsykiatrinen häiriö ja heidän perheenjäsenensä. Hankkeen kuntoutustoiminta perustui perhe- ja vuorovaikutusterapeuttiseen työskentelyyn. Hankkeiden tuloksellisuudesta ja soveltuvuudesta on valmistunut seurantatutkimus vuonna 2018. Tutkimustulosten mukaan palvelu saattaa soveltua erityisesti lapsille, joilla neuropsykiatristen oireiden ohella ilmenee tunteiden säätelyn ja käyttäytymisen haasteita. Perhelähtöisen vuorovaikutuksellisen työskentelyn nähtiin vähentävän vanhemmuuteen liittyvää stressiä ja vahvistavan myönteistä vuorovaikutusta perheen sisällä. Perheiden arjessa tapahtuva kuntoutus saattaa osaltaan vahvistaa työskentelyn tuloksellisuutta. (Vuori ym. 2108, 9.)

Palveluntuottajien näkökulmassa LAKU- perhekuntoutuksen työskentelyn onnistumista vahvistivat muun muassa moniammatillinen työryhmä, verkostotapaamiset ja yhteistyö toisten toimijoiden kanssa. Koko perheen ja läheisverkoston kanssa työskentely, kotikäynnit, perheviikonloput sekä lasten ja vanhempien vertaisryhmät olivat työskentelyssä merkityksellisiä tekijöitä. (Vataja, Riikonen, Wahlman-Neuvonen, Saarnio 2018, 25-27.)

Alatalo ja muut (2017, 11) ovat raportissaan kuvanneet Lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmassa tuotettua lastensuojelun mallinnustyötä. Mallinnuksessa on tuotettu ehdotus laadukkaan ja vaikuttavan lastensuojelun perhetyön ja perhekuntoutuksen sisällöistä ja monitoimijaisen yhteistyön rakenteista sekä palveluiden kuvaamista sisältöelementtien avulla. Tärkeimpinä työskentelyn sisältöinä nähtiin lasta suojeleva ja koko perheen toimijuutta vahvistava kuntouttava työskentely, jotka tukevat lapsen ja vanhempien toimijuuden vahvistumista sekä lapsen turvallisuuden tunnetta. Mallinnustyöryhmä ehdottaa monitoimijaisen perhetyön kokeilua ja kehittämistä, jossa verkoston kanssa yhdessä suunnitellulla työskentelyllä vastataan perheen tarpeisiin ja vältetään perheitä kuormittava, tehottomaksi todettu rinnakkainen työskentely. Simola (2018) on pro gradu- tutkimuksessaan tutkinut lastensuojelullisen perhekuntoutuksen vaikuttavuutta. Tutkimuksen mukaan vaikuttavan työskentelyn edellytyksiä ovat kuntoutuksen riittävä aika ja vanhempien motivaatio, joiden kautta on mahdollista saavuttaa hyvä asiakkaan ja työntekijän välinen suhde. Hyvässä suhteessa korostuvat aito kohtaaminen, luottamus ja työntekijöiden antama positiivinen palaute.

AMK- opinnäytetöissä on tutkittu toimintaterapeutin soveltuvuutta lastensuojelun perhetyöhön (Mertanen, Myllykoski & Ollila 2012) ja selvitetty toimintaterapiaa lastensuojelulaitoksessa (Aaltonen, Mannismäki, Taskula, & Virta 2010). Perhekuntoutusta käsittelevissä lähdeteoksissa löytyy mainintoja toimintaterapeutin työskentelestä osana moniammatillista tiimiä lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa, mutta toimintaterapeutin työtehtäviä tai käytettäviä keinoja ei ole aikaisemmissa tutkimuksissa kuvattu.

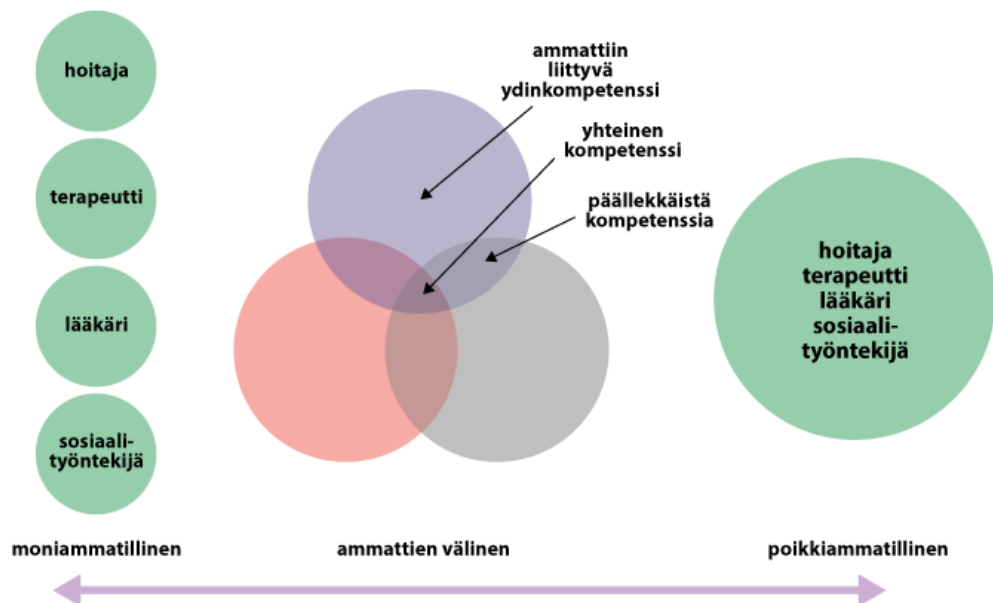
2.2 Moniammatillisuus kuntoutustyössä

Kuntoutus on yleiskäsite tavoitteelliselle toiminnalle ja tukitoimenpiteille, joilla pyritään toimintakyvyn ja osallistumisen parantamiseen. Kuntoutus perustuu aina suunnitelmaan ja se toteutetaan moniammatillisena yhteistyönä. (Pärnä 2010, 41.) Kuntoutusta kuvataan yksilön ja ympäristön väliseksi muutosprosessiksi, jossa tavoitellaan muun muassa yksilön toimintakyvyn, itsenäisen selviytymisen ja hyvinvoinnin edistämistä (Linnankangas ym. 2013, 303). Paltamaan ja muiden (2011, 37) mukaan moniammatillinen työskentely kuntoutuksessa käsittää kaikki erilaiset työn tekemisen muodot, missä kuntoutujan asioissa tehdään yhteistyötä tai välitetään tietoja eri alojen ammattilaisten välillä. Hyvässä moniammatillisessa yhteistyössä otetaan huomioon kuntoutujan tarpeet ja tavoitteet. Näiden pohjalta laaditaan yksilöllinen kuntoutussuunnitelma ja järjestetään kuntoutusta. Jeglinsky-Kankaisen ja Kukkosen (2016, luku 37) mukaan tehokas kuntoutus edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Moniammatillinen yhteistyö mahdollistaa kuntoutujalle asiakaslähtöisen ja kokonaisvaltaisen kuntoutuksen, jossa yhdistyvät eri ammattilaisten tiedot ja osaaminen. Moniammatillisuuden lähtökohtien mukaan asiakkaalla on aktiivinen rooli ja osallistuminen oman kuntoutusprosessin kaikkiin vaiheisiin.

Moniammatillinen yhteistyö käsitteenä pitää sisällään moniammatillisen, ammattien välisen sekä poikkiammatillisen yhteistyön (Kuvio 1). **Moniammatillisessa yhteistyössä** (multiprofessional) ammattilaiset edustavat oman alansa asiantuntijuutta ja

useimmiten toimivat itsenäisesti ammattinäkökulmien mukaan. Toisille moniammatillisen tiimin jäsenille tietoa jaetaan palavereissa informatiivisesti. Moniammatillinen yhteistyö on johtajakeskeistä ja näyttäytyy ammattilaisten rinnakkaistyöskentelynä.

Ammattien välisessä yhteistyössä (interprofessional) on olemassa ammattien välisiä rajoja, mutta työskentelyssä on alueita, joissa ammattiryhmien osaamiset kohtaavat. Ammattilaiset voivat arvioida kuntoutujaa itsenäisesti, mutta jakavat tiedon toisten tiimiläisten kanssa, jonka perusteella suunnitellaan yhdessä kuntoutustoimia. Kuntoutuksen anti on siten parhaimmillaan enemmän, kuin yksittäisten toimintojen summa. Tiiminjäsenet ovat tietoisia toistensa asiantuntemuksesta ja jäsenet oppivat toisiltaan. **Poikkiammatillinen yhteistyö** (transprofessional) on syventynyttä ammat- tienvälistä yhteistyötä, jossa ammatilliset rajat ovat himmentyneet ja eri ammattien osaamisalueet ovat yhdistyneet kuntoutujan edun mukaiseksi laajaksi tieto-taitover- koksi. (Jeglinsky ym. 2016, luku 37.)

Kuvio 1. Jeglinskyn ym. (2016, luku 37) kuvaamana (Thyleforsin ym, 2005) Moniammatillisen yhteistyömallin jatkumo. Kaksoisnuoli kuvaa muutosten mahdollisuutta.

Lastensuojelullisessa perhekuntoutustyössä tarvitaan monimuotoista osaamista ja valmiutta työskennellä eri ammattiryhmien kanssa. Työskentely lähtee perheen tarpeista, johon sisällytetään erilaista asiantuntemusta perheen yksilöllisten tarpeiden

mukaan. (Laine, Heino & Pärnä 2010, 141-142). Hyvä perhekuntoutus edellyttää perheen ja ammattilaisten yhteistyötä, jonka avulla saavutetaan ymmärrystä lapsen parhaasta (Linnankangas ym. 2013, 314. mukaan Melamies ym. 2004). Lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa moniammatillisen yhteistyön eri muodot ovat työssä vahvasti läsnä. Työryhmän sisällä on nähtävissä ammattien välistä tai poikkiammatillista yhteistyötä, riippuen toimipaikan toimintakulttuurin vakiintuneisuudesta. Työhön sisältyy moniammatillista yhteistyötä perheen verkostojen kanssa, jolloin toimitaan itsenäisesti ja tietoa jaetaan hoitoneuvotteluissa sekä asiakaspalaverieissa. Toimintaterapeutti tuo perhekuntoutuksen työryhmään toimintaterapian ydinosaamisia sekä näkökulmia.

2.3 Toimintaterapian ja perhekeskeisyyden lähtökohtia

Toimintaterapian päämääränä on asiakkaalle merkityksellisen toiminnan mahdollistaminen ja omatoimisuuden tukeminen asiakkaan omassa ympäristössään. Päämäärään pyrkiessään toimintaterapeutti tarkastelee asiakkaan valmiuksia, taitoja, mielenkiinnon kohteita ja arvoja. Toimintaterapeutti analysoi, porrastaa ja soveltaa toimintaa asiakkaalle sopivaksi ja muokkaa ympäristöä toiminnan mahdollistamiseksi yhdessä asiakkaan kanssa. Toiminta voi olla sekä työskentelyn päämäärä että intervention väline. (Hautala, Hämäläinen, Mäkelä & Rusi-Pyykönen 2011, 10.)

Hyvä toimintaterapiakäytäntö perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon ja näyttöön sekä todettuihin hyviin käytäntöihin (Toimintaterapia). Toimintaterapeutilla on ammattieettinen vastuu tarjota asiakkaalle näyttöön perustuvaa terapiaa ja tuoda tutkittua tietoutta osaksi asiakkaan päätöksentekoon. Näyttöön pohjautuvassa työskentelyssä toimintaterapeutti käyttää ammatillista harkintaa ja yhdistää tutkimustietoa kliiniseen asiantuntemukseen, huomioiden samalla asiakkaan tilanteen, hänen toiveitansa, odotuksia sekä käytettävissä olevia resursseja. (Alnervik & Linddahl 2011, 11.) Toimintaterapia auttaa tunnistamaan asiakkaan suorituskyvyn rajoitteita ja hyödyntää tässä tietoutta asiakkaiden fyysisestä, kognitiivisesta, psykologisesta ja neurologisesta tilasta (Law & Baum 2017, luku 1).

Toimintaterapian perusperiaatteena on asiakaslähtöisyys. Terapiassa asiakas kohdataan ainutlaatuisena yksilönä, oman kulttuurinsa edustajana osana ympäristöään. Asiakaslähtöisessä lähestymistavassa toimintaterapeutti työskentelee yhdessä asiakkaan ja hänen perheensä kanssa, lähtökohtia työssä ovat asiakkaan ilmaisemat tavoitteet ja tarpeet, joihin terapeutti suhtautuu kunnioittaen. Terapiaprosessissa asiakkaalla on oikeus tehdä sitä koskevia valintoja ja päätöksiä. (Hautala ym. 2011, 91.) Asiakaslähtöisessä työskentelyssä asiakas tulee nähdä omassa kontekstissaan, fyysisessä, sosiaalisessa ja instituutiollisessa ympäristössä sekä huomioida asiakkaalle merkitykselliset roolit, tehtävät ja toiminnot. Asiakas- ja perhelähtöisen toimintatavan on todettu lisäävän asiakastyytyvää, parantavan sitoutumista yhteistyöhön ja edistävän haluttujen päämäärien saavuttamista. (Law & Baum 2017, luku 1.)

Rodger ja Keen (2017, 46) kuvaavat toimintaterapian asiakaslähtöisen työskentelyn tärkeitä periaatteita. Periaatteiden mukaan asiakkaita ja heidän perheitään sekä heidän valintojaan kunnioitetaan ja asiakkaat ovat ensisijaisesti vastuussa heitä koskevissa päätöksistä. Asiakkaille tarjotaan tietoa, tunnetukea sekä henkilökohtaista viestintää. Toimintaterapiapalvelun tulee olla joustavaa ja yksilöllistä, joihin asiakkaiden on helppo osallistua. Toimintaterapia interventio keskittyy ihmisen, ympäristön sekä toiminnan suhteeseen. Hurtig (2010, 240) kuvaa perhekuntoutuksen periaatteisiin kuuluvan asiakaslähtöisyyden ja perhekeskeisyyden, jolloin työntekijät ovat asiakkaitaan varten ja etsivät yhdessä asiakkaiden kanssa ratkaisuja perheiden ongelmiin. Asiakaslähtöisen ja monimuotoisen kuntoutusmallin on todettu vastaavan parhaiten perheiden tarpeisiin. (Olsson, Laine, Heino, Pärnäs & Törrönen 2010, 282; Hurtig 2010, 240).

Perhekeskeisyys toimintaterapiassa

Toimintaterapian perhekeskeisessä työskentelyssä korostetaan perheen tarpeiden huomioimista kokonaisuutena ja perheen näkemistä keskeisenä asiakkaan tuen lähteenä sekä hyvinvointiin vaikuttavana tekijänä. Perhekeskeisessä työskentelyssä noudatetaan asiakaskeskeisyyden periaatteita. (Karhula, Heiskanen, Juntunen, Kanelisto, Kantanen, Kanto-Ronkanen & Lautamo 2014, 10.) Perhekeskeiselle kuntoutukselle

ominaista on keskittyä kuntoutujan ja hänen perheensä vahvuuksiin ja voimavaroihin, eikä perinteisen tavan mukaisesti puutteisiin ja rajoituksiin (Paltamaa, Karhula, Suomela-Markkanen ja Autti-Rämö 2011, 36).

Kansainvälisessä kirjallisuudessa toimintaterapian perhekeskeisestä työskentelystä käytetään nimikeitä Family-Centred Care - FCC, perhekeskeinen hoito, Family-Centred Practice - FCP, perhekeskeinen käytäntö tai Family-Centred Service - FCS, perhekeskeinen palvelu. Perhekeskeisissä palveluissa on kolme tärkeää työtä ohjaavaa näkemystä, joihin palvelut rakentuvat; vanhemmat tuntevat lapsensa parhaiten ja toivovat lapselle parasta, perheet ovat erilaisia ja ainutlaatuisia ja lapsen tehokkain tuki toteutuu perheen omassa elinympäristössään. (Case-Smith, Law, Missiuna, Pollock & Stewart 2010, 27.)

Rodgerin ja Keenin (2017, 45, 51-52) mukaan perhekeskeisen käytännön perustana on luottamuksellisen ja kunnioittavan yhteistyösuhteen rakentaminen perheen kanssa, jossa perheenjäsenten tarpeet huomioidaan ja kaikkia kannustetaan osallistumaan. Perhemuodot ovat erilaisia ja perheillä on moninaisia tarpeita, jonka vuoksi luottamuksellisten suhteiden luominen saattaa olla haastavaa. Suhteen luomisessa voi auttaa tutustuminen perheen rooleihin ja rutiineihin, jotka auttavat ymmärtämään miten perheenjäsenet viettävät aikaa yksittäin ja perheen kesken. Perhekeskeisessä työskentelyssä tavoitteiden asettaminen tulee tehdä yhdessä vanhempien kanssa ja varmistaa yhteinen ymmärrys asioista. Vanhempien asiantuntemusta lapsen ja perheen tilanteesta ja tarpeista tunnustetaan ja perheillä on mahdollisuus päättää haluamastaan osallistumisen määrästä. Ammattilaisen ja asiakkaan kesken jaettua päätöksentekoa pidetään parhaimpana käytäntönä, vaikkakin asiakaskeskisyiden periaatteiden mukaan vastuu päätöksenteosta on asiakkaalla.

Perhekeskeisen käytännön periaatteiden mukaan perhe nähdään lapsen tärkeänä hoitoryhmänä, joka tuntee lapsen parhaiten. Interventioiden on keskityttävä koko perheen toiminnan tukemiseen ja vahvistamiseen, joissa etsitään selviytymiskeinoja arkipäivän tilanteisiin ja lapsen kehityksen tukemiseen. Interventioiden tulee olla

joustavia ja räätälöityjä perheen ainutlaatuisiin ominaisuuksiin ja tarpeisiin. Tutkimuksen mukaan, kotiympäristössä toteutettu interventio osoittautui vahvimmin perhekeskeiseksi työskentelyksi. Vanhempien valmentaminen arjessa jaksamiseen ja vanhemman ja terapeutin välinen suhde nähdään perhekeskeisessä työskentelyssä merkityksellisiksi, jotka tukevat interventioiden vaikutusten siirtymistä perheen arkeen. (Fingerhut, Piro, Sutton, Campbell, Christy Lewis, Lawji & Martinez 2013.) Kingsleyn ja Maillouxin (2013) tutkimuksen mukaan perheet ottavat perhekeskeisen lähestymistavan hyvin vastaan, joka johtaa myönteisiin tuloksiin toimintaterapiassa. Tässä tutkimuksessa ei havaittu selkeitä eroja toimintaympäristöllä, tapahtuivatko interventiot koti- klinikka- tai kouluympäristöissä (vrt. Fingerhut ym.2013). Tämän pohjalta tutkimuksessa suositellaan yksilöllisesti räätälöityjä ja tilanteen mukaisia ratkaisuja interventioiden toteutukseen.

Lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa toimitaan herkällä perhe-elämän alueella, jossa asiakasperheiden tuen tarpeet ovat suuria ja tilanteet monimutkaisia. Työntekijöiden työskentelyssä yhdistyvät usein tuki sekä kontrolli, joka saattaa herättää asiakkaassa pelon, syyllisyyden tai häpeän tunteita ja joskus vastustusta. Hyvän ja luottamuksellisen työskentelysuhteen rakentaminen asiakkaiden kanssa on siten erityisen tärkeää. (Alatalo ym. 2017, 19-20.) Lastensuojelullisessa työssä tunnustetaan asiakas- ja perhekeskeisyyden periaatteita ja pyritään rakentamaan luottamuksellinen työskentelysuhde. Joskus tilanteet kuitenkin edellyttävät työntekijöiltä vahvaa ohjausta, joka haastaa asiakkaiden kokeman työskentelyn asiakaskeskeisyyttä. Rakentunut hyvä työskentelysuhde auttaa näissä tilanteissa, ja mahdollistaa tiedon ja tunnetuen tarjoamisen asiakkaiden päätöstenteon pohjalle.

2.4 Occupational Performance Coaching – OPC

Graham, Rodger ja Kennedy-Behr (2017, 209-211) ovat kuvanneet (Grahamin ym. 2009, 2010, 2013, 2014) toimintaterapian perhekeskeistä, toiminnallisen suoriutumisen valmentamisen lähestymistapaa, Occupational Performance Coaching - OPC:tä. Valmennus työskentelymuotona on vanhemmille tai muille kasvattajille suunnattu,

ratkaisukeskeisyyteen perustuva interventio, jolla tuetaan perheenjäsenten toimintaa. Valmennuksella autetaan vanhempia tunnistamaan sosiaalisen ja fyysisen ympäristön haittatekijöitä ja toteuttamaan niissä muutoksia, jotka tukevat perheen toiminnallisen suorituskyvyn vahvistumista. Valmennus sopii perheille, joissa ympäristö vaikuttaa lapsen toiminnalliseen suoriutumiseen ja vanhemmat tarvitsevat keinoja lasten tukemiseen tai vanhemmat toivovat oman toiminnallisen suorituskyvyn vahvistumista. OPC- valmennus pohjautuu toimintaterapian PEO (Person-Environment-Occupation) malliin. PEO mallin periaatteiden mukaan toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä ovat ihmisen, ympäristön ja toiminnan dynaaminen suhde.

OPC- valmennuksessa hyödynnetään tavoitekeskeistä keskustelua, jonka avulla vanhempia valmennetaan tunnistamaan toimintaympäristön muutostarpeita, kuten vaikka aamurutiinien järjestys. Valmennus on avointa yhteistyötä vanhempien kanssa, jonka ratkaisun haussa vanhemmat ovat aloitteellisia. Aloitteellisuus vahvistaa perhettä muutosten harjoitteluun ja niihin sitoutumiseen. Terapeutti mallintaa toimintatapoja sekä emotionaalisen tuen osoittamista vanhemmille, joilla lapsen suoriutumista tuetaan. (Graham, ym. 2017, 211; Graham, Rodger & Ziviani 2013, 11-13).

Toimintaterapeutit antavat OPC- valmennuksessa vanhemmille tukea tunteiden hallintaan, vuorovaikutukseen ja kodin struktuurin luomiseen. Valmennuksen tavoitteena on vahvistaa perheen tyytyväisyyttä jokapäiväiseen elämään niin, että perhe kokee selviävänsä vaikeissa tilanteissa ilman ulkopuolista apua. Valmennuksessa toimintaterapeutti kuuntelee, kyselee ja havainnoi perheen toimintatapoja sekä sanoittaa ja kannustaa etsimään haastaviin tilanteisiin uusia toimintatapoja. Uusien toimintatapojen harjoittelun ja käyttöönoton myötä, perheen arjen hallinta helpottuu ja vanhemmat huomaavat rauhoittumista kotielämässä. (Graham ym. 2013, 11-13.) Valmennuksen myötä vanhemmat tulevat tietoisemmiksi oman käytöksen vaikutuksista lapseen sekä mahdollisuuksista tukea lastensa toimintaa. OPC- valmennuksessa on kolme keskeistä toimintaa mahdollistavaa aluetta (Kuvio 2), jotka ovat: strukturoitu prosessi, emotionaalinen tuki ja tiedon vaihtaminen. (Graham ym. 2017, 211, 229.)

Strukturoitu prosessi (Structured process)	Emotionaalinen tuki (Emotional support)	Tiedon vaihtaminen (Information exchange)
Tavoitteen asettaminen (set goal)	Kuunteleminen (Listen)	Tyypillinen kehitys (Typical development)
Vaihtoehtojen tarkastelu (Explore options)	Empatia (Empathise)	Terveystila ja sen häiriöt (Health conditions and impairments)
Toiminnan suunnittelu (Plan actions)	Vaihtoehtoiset näkökulmat (Reframe)	Tehtävistä suoriutuminen (Task performance)
Suunnitelman toteutus (Carry out plan)	Ohjaaminen (Guide)	Opetus- ja oppimisstrategiat (Teaching and learning strategies)
Uudelleen arvioiminen (Check performance)	Kannustus (Encourage)	Yhteisön voimavaroista ja oikeutuksista (Community resources and entitlements)
Yleistäminen (Generalize)		

Kuvio 2. OPC- valmennuksen kolme keskeistä osa-aluetta (Graham ym. 2017, 211, mukaillen).

2.4.1 Strukturoitu prosessi

Strukturoitu prosessi on suunniteltu 10 tapaamisen kokonaisuudeksi, jossa systemaattisella toiminnalla pyritään saavuttamaan asetettu tavoite. Prosessin ei tarvitse edetä kaavion mukaisesti, vaan tarvittaessa palataan edellisiin vaiheisiin. Prosessi käynnistyy vanhempien perhekeskeisten **tavoitteiden asettamisesta**. Tavoitteet suunnitellaan ensisijaisesti vanhemmille, vaikka avuntarve liittyykin lapseen. Vanhempia kannustetaan tavoitteiden asettamisessa yhteistyöhön lasten kanssa ja lasten näkökulmien huomioimiseen. Tavoitteiden asettamiseen voidaan käyttää useampia tapaamisia, kunnes päämäärät ovat tarkentuneet. Tavoitteisiin palataan kaikkien tapaamisten aikana. Tavoitteet tulisi muotoilla kuvaamaan mitä lapsi saa tehdä ja miten lapsen tulee toimia, eikä mitä lapsi ei saa tehdä. Tavoitteeseen tulee määritellä

tavoitteen aikaraja, minkä aikana tavoite pyritään saavuttamaan. Tavoite on mahdollista pilkkoa pienempiin vaiheisiin, joista kokonaistavoite rakentuu. (Graham ym. 2017, 212-214.)

Tavoitteen asettamisen jälkeen **tutkitaan ja vertaillaan mahdollisia vaihtoehtoja toiminnan suorittamiseksi**. Tässä vaiheessa toiminnallisen suorituksen analyysin (Collaborative Performance Analysis) avulla tarkastellaan yhteistyössä vanhempien kanssa vaiheittain, mitä haastavissa tilanteissa tapahtuu. Terapeutti pyytää vanhempaa kuvaamaan vaihe vaiheelta tyypillistä tilannetta, jonka avulla saadaan selkeä käsitys tämän hetkistä toiminnoista. Tämän jälkeen selvitetään, miten vanhempi toivoisi tilanteen sujuvan. Graham ja muut (2017, 214) ehdottavat, että keskustelussa voidaan hyödyntää Jongin & Bergin (2008) esittämää ihmekysymystä kuten esimerkiksi: Jos yöllä tapahtuisi ihme, joka poistaisi ongelmanne, mitä huomaisitte aamulla? Mitkä asiat olisivat eri tavalla? Analyysia jatketaan kartoittamalla olemassa olevia mahdollistavia tekijöitä ja esteitä lapsen, toimintojen ja ympäristön näkökulmasta. Yhteistyössä pohditaan minkä tulee olla eri tavalla, että lapsi onnistuisi tehtävässä ja mitä tulee muuttaa, että vanhemmat voisivat mahdollistaa muutoksen. Keskustelussa tarkastellaan yksityiskohtaisesti muun muassa toiminnan ajoitusta sekä vaihejärjestystä. Lisäksi selvitetään, millaista tukea vanhempi tarvitsee tukeakseen lasta tavoitteen mukaiseen toimintaan. Yhteistyöllä pyritään kehittämään vanhempien kykyjä löytämään ratkaisuja lastensa erityishaasteisiin. Löydettyjä vaihtoehtoja tarkastellaan yhdessä vanhemman kanssa ja vertaillaan niitä keskenään. (Mts.214-215.)

Toiminnan suunnittelussa päätetään toimintatapa, mitä vanhempi lähtee kokeilemaan lapsen kanssa arjessa. Suunnitelma käydään konkreettisesti ja huolellisesti läpi yhdessä vanhemman kanssa. Toteutuksen kannalta ratkaisevaa on vanhemman luottamus ja usko siihen, että valittua keinoa kannattaa kokeilla ja se on toteutettavissa. **Suunnitelman toteuttamisessa** vanhempi kokeilee suunniteltuja uusia toimintatapoja sovitussa toiminnassa. Kokeilun jälkeen terapeutti käy vanhempien kanssa keskustelua siitä, miten kokeilut toimivat. Keskustelu on tärkeää, jotta vanhemmat pystyvät tunnistamaan omien toimintatapojen vaikutuksia lapsen suoriutumiseen. Saatujen kokemusten pohjalta voidaan tarvittaessa lähteä miettimään uusia keinoja tai

muokata suunnitelmaa. (Mts. 221-222.) Keskustelun avulla autetaan vanhempia huomaamaan tapahtuneita muutoksia ja onnistumisia, jotka kannustavat jatkamaan muutosten mahdollistamista.

Uudelleen arvioinnissa arvioidaan toiminnassa suoriutumista joko havainnoimalla tilannetta tai tiedustelemalla vanhempien arviota lapsen suoriutumisesta. Vanhempia on kannustettu aikaisemmin tarkkailemaan lapsen suoriutumista viikon ajalta ja arvioidaan suunnitelman tehokkuutta. Arvioinnin kohteina ovat asiat, jotka ovat sujuneet eritavoin tai keinot, jotka ovat helpottaneet toimintaa. Kun edistymistä on havaittavissa, mutta vanhemmat ovat epävarmoja siitä, mistä edistyminen johtuu, vahvistetaan olettamusta, että edistyminen on jonkin vanhempien tekemän muutoksen ansiota. **Yleistäminen** on prosessin viimeinen vaihe, jossa toimivaksi todettua käytäntöä pyritään laajentamaan muihin tilanteisiin. Vanhempia kannustetaan miettimään muita tehtäviä tai tilanteita, joissa toimintapa voisi toimia ja rohkaistaan kokeilemaan toimintatapaa jatkossa muissakin tilanteissa. (Mts. 222-223.) Prosessin vaiheiden oivaltaminen avaa perheelle jatkossa mahdollisuuden ratkaista muita haastavia tilanteita samojen periaatteiden mukaisesti.

2.4.2 Emotionaalinen tuki

Emotionaalinen tuki on OPC- valmennuksessa läsnä koko ajan. Tuki tarkoittaa vanhempien kuuntelemista, empaattisuuden osoittamista, tukea vaihtoehtoisten näkemysten tarkasteluun ja ohjaamista sekä kannustamista asetetun tavoitteen saavuttamisen mahdollistamiseksi. Tunteiden huomioonottamisen avulla rakennetaan luottamuksellista kumppanuutta perheen kanssa ja mallinnetaan sitä samalla vanhemmille. Emotionaalisen tuen tarjoaminen on erityisen tärkeää ensimmäisten tapaamisten aikana, kun käsitellään perheen haasteita. Emotionaalinen tuki auttaa vanhempia vaihtamaan tunnepohjaisen toimintatavan ratkaisukeskeiseksi ja ennaltaehkäiseväksi toimintatavaksi sekä avaa mahdollisuuden keskustelulle suoriutumista parantavista vaihtoehdoista. (Graham ym. 2017, 224.)

Vanhempien tietoinen **kuunteleminen** antaa terapeutille tietoa lapsen ja vanhempien toimintakyvystä sekä muutokseen tarvittavasta motivaatiosta. Kuuntelemalla ilman arvostelua terapeutti pyrkii vahvistamaan vanhemman osaamista ja kokemusta pystyvänä kasvattajana. Aidon **empatian** voimaannuttava vaikutus on tiedostettu jo kauan ja sen nähdäänkin olevan välttämätöntä valmennuksessa. Luottamus terapeuttiin on edellytys, jotta vanhemmat rohkaistuvat kertomaan avoimesti ja syvällisesti vaikeuksistaan. Empatian toteutuminen edellyttää terapeutilta vanhempien näkökulmien ja heidän kokeman todellisuuden huomaamista hyväksyvällä ja syyllistämättömällä tavalla. Terapeutti auttaa vanhempia lisäksi **näkemään ja ymmärtämään asioita eri näkökulmista**, mistä vanhemmat ovat aiemmin tottuneet tilanteita katsomaan. (Mts. 224-225.)

Valmentavalla työtavalla terapeutti **ohjaa** vanhempia tekemään päätöksiä ja muutoksia perheen arkisissa toiminoissa. Ohjauksessa korostetaan vanhempien näkemyksiä ja terapeutin tulisi välttää suorien neuvojen antamista vanhemmille. Terapeutti **kannustaa** vanhempia prosessin eri vaiheissa jatkamaan muutosten mahdollistamista. Erityisesti intervention alussa kannustaminen on tärkeässä roolissa, sillä muutosten tekeminen omiin toimintatapoihin saattaa olla vanhemmille vaikeaa. (Mts. 224-225.) Emotionaalisen tuen osa-alueet tulevat näkyviin kaikissa toimintaterapeutin ja perheen kohtaamisissa sekä yhteistyössä.

2.4.3 Tiedon vaihtaminen

Kahdensuuntainen tiedon vaihtaminen vanhemman ja terapeutin välillä on OPC-valmennuksen yksi keskeinen osa-alue. Terapeutin tietämys ja ammattitaito ovat tärkeitä ja tarpeellisia, mutta yhtä arvokkaita ovat vanhempien tiedot. Vanhemmat lapsen kasvattajina pystyvät kertomaan terapeutille jo kokeillut keinot sekä toimivat käytännöt lapsen arjessa, kun taas terapeutti tuo vanhemmille tietoutta lapsen toimintaan vaikuttavista tekijöistä. Keskustelua voidaan käydä esimerkiksi aistiyliherkkyyden vaikutuksesta arkisiin asioihin ja tiedustella, onko vanhempi huomannut kyseisiä seikkoja lapsen arjessa. Taustatekijöiden tuntemus auttaa vanhempia ymmärtämään lapsen käyttäytymistä paremmin. Terapeutti tuo esimerkiksi tietoutta **lapsen tyypillisestä kehityksestä tai lapsen terveydentilaan ja sen häiriöihin vaikuttavista**

tekijöistä. Tietojen tarjonnan kohdentamiseksi terapeutin on ensin tutkittava, mitä vanhemmat jo tietävät aikaisemmin ja mitä terapeutti voi vahvistaa. Keskeistä tiedonvaihdossa on vahvistaa vanhempien asiantuntijuutta lapsen asioissa ja minimoida näkemystä, että terapeutti olisi ulkopuolinen erityisasiantuntija. (Graham ym. 2017, 225-226.)

Tehtävästä suoriutumisen tiedonvaihdossa vanhempia ohjataan keskittymään yhteen tehtävään ja kuvailemaan lapsen toiminnasta suoriutumista konkreettisesti vaihe kerrallaan. Yksityiskohtainen vaiheiden läpikäynti synnyttää vanhemmille luonnollisia ratkaisuehdotuksia tilanteeseen. Keskustelu suoriutumisesta auttaa vanhempaa ymmärtämään lapsen vaikeuksia sekä oppimisen tarpeita. **Opetus- ja oppimisstrategioiden** tiedon vaihdossa selvitetään vanhemmilta jo käytössä olevia menetelmiä ja hyväksi havaittuja keinoja. Terapeutti täydentää tietoa vaihtoehtoisista menetelmistä, jotka vastaisivat lapsen oppimisen tarpeita. **Yhteisöjen voimavaroista ja oikeuksista** kertominen tarkoittaa esimerkiksi tiedon jakamista tukiryhmistä, työpaikoista, kirjallisuudesta tai verkkosivuista, jotka ovat tärkeitä tiedonlähteitä ja sosiaalisen tuen kanavia vanhemmille. Tietous oikeuksista kuten eduista ja mahdollisista palveluista auttavat perheitä. (Mts. 228.)

2.4.4 Tutkimuksia OPC- valmennuksesta

OPC- valmennus on varsin uusi menetelmä, jota käsitteleviä tutkimuksia on olemassa muutamia. Useimmat tutkimukset ovat Grahamin Rodgerin ja Zivianin toteuttamia, lisäksi Kahjoogh ja muut ovat toteuttaneet OPC-valmennukseen liittyvän kirjallisuuskatsauksen ja Hui pilottitutkimuksen. Tutkimuksissa todetaan ilmenneen alustavaa näyttöä menetelmän tehokkuudesta, mutta lisätutkimuksia menetelmästä tarvitaan.

Grahamin, Rodgerin ja Zivianin (2010) ensimmäisessä tutkimuksessa selvitettiin toimintamallin vaikutuksia lasten suoriutumiseen ja vanhempien kokemuksia OPC- valmennuksen käytöstä. Valmennuksen todettiin edesauttavan oppimista ja tuottavan positiivisia muutoksia kotona. Tuloksissa todettiin saadun alustavaa näyttöä OPC- n hyödyllisyydestä lasten suorituskyvyn vahvistamisessa. Seuraava Grahamin ja muiden (2013, 11, 14-15) tutkimus oli laajempi, selvittäen valmennuksen vaikutusta lasten ja

äitien suorituskyykyyn sekä äitien pätevyyden kokemusta vanhempana. Tutkimuksen OPC- valmennukseen osallistui 29 äitiä, joiden lapset olivat 5-11 vuotiaita. Äidit nimesivät tavoitteita lapsille, jotka koskivat itsestä huolehtimisen taitoja, läksyjen ja kotitöiden tekemistä, leikkiä sekä sosiaalisia tilanteita. Äidit nimesivät tavoitteita myös itselleen, kuten rauhallisena pysymistä lapsen ohjaamisessa tai uuden taidon hankkimista, jotta voisi auttaa lastaan paremmin. Tulosten mukaan lasten suorituskyyky ja äitien tyytyväisyys lapsen suoritukseen OPC-tapaamisten aikana asetettuihin tavoitteisiin paranivat merkittävästi. Äitien kokemukset kokonaisvaltaisesta osaamisesta sekä tehokkuuden tunteesta vanhempana vahvistuivat merkittävästi valmennuksen aikana ja sen jälkeen. Graham ja muut (2014, 192-195) selvittivät edeltävän tutkimuksen äitien kokemuksia valmennuksesta. Äitien kokemukset valmennuksesta olivat erittäin myönteisiä ja äidit kokivat saaneensa valmennuksesta oivalluksia sekä uusia toimintatapoja, jotka edistivät lasten suoriutumista. Äidit ilmaisivat oppineensa ymmärtämään paremmin lapsiaan ja huomioivat omien vuorovaikutustapojen sekä toimintojen vaikutuksia lapseen. Lisäksi äidit oppivat opettamaan lapsilleen suoriutumista tukevia keinoja, kuten tunteiden nimeämistä tai oman vireystilan arvioinnin menetelmiä. Grahamin ja muiden (2013, 16) mukaan OPC- valmennus nähdään kasvavana toimintaterapian interventiona.

Kahjooghin, Rassafianin, Dunnin, Ali Hosseinin ja Akbarfahimin (2016, 48-49) toteuttamassa kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa on tarkasteltu OPC- valmennusta toimintaterapiassa. Katsauksen johtopäätöksissä on todettu OPC- valmennuksen soveltuvan erityisesti äideille, joiden lapsilla on haasteita toiminnallisessa suoriutumisessa. Valmennus voi olla tehokasta suorituskyykyyn tukemisessa, mutta tutkimuksia tähän kaivataan vielä lisää erilaisista kulttuureista ja ympäristöistä. Australian ja Kanadan toimintaterapiajärjestöissä OPC- valmennus on hyväksytty toimintaterapian menetelmä. Hieman erityyppisessä Huin (2013, 1-2, 7-11) pilottitutkimuksessa tarkasteltiin OPC- n hyödyntämistä perusopetuksen opettajille. OPC- n keinoin, pyrittiin tukemaan opettajien roolia erityisintuen tarpeita omaavien lasten ryhmissä. Tutkimuksen lähtökohtana oli opettajien toiminnallisen suoriutumisen tukeminen, jonka seurauksena mahdollistettiin oppilaiden parempaa suoriutumista. Tulokset antoivat alustavaa näyttöä siitä, että OPC- tapaamiset tukivat opettajien kokemaa suorituskyykyisyyttä,

tyytyväisyyttä sekä itseluottamusta työskennellessään lasten kanssa, joilla oli haasteita itsesäätelystä.

Lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä ja arjen taitojen harjoittelu sekä voimavarojen vahvistaminen ovat työmuodon keskeisiä tavoitteita. Kuntoutuksessa etsitään yhdessä perheen kanssa, perheelle soveltuvia konkreettisia ratkaisuja ja toimintamalleja arjen haastaviin tilanteisiin. Työmuodossa onkin nähtävissä perhe- ja ratkaisukeskeisyyteen perustuvia OPC- valmennuksen periaatteita.

3 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista osaamista toimintaterapeutti voi tuoda sosiaalialan toimintaympäristöön, lastensuojelulliseen perhekuntoutukseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata toimintaterapeutin työtehtäviä ja toimintaterapian menetelmiä lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa, osana moniammatillista tiimiä. Saatua tietoa toimeksiantajan on mahdollista hyödyntää perhekuntoutuspalvelun kehittämisessä ja toimintaterapeutit voivat hyödyntää työnsä suunnittelussa sosiaalialan työympäristössä.

Tutkimuskysymyksiä olivat:

Mitä osaamista toimintaterapeutti voi tuoda lastensuojelulliseen perhekuntoutukseen?

Mitä työtehtäviä toimintaterapeutilla on lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa ja minkälaisia keinoja ja menetelmiä työssä käytetään?

4 Opinnäytetyön toteuttaminen

Kiinnostus opinnäytetyön aiheeseen muotoutui opiskelujen aikana lastensuojelun työympäristöissä käydyissä keskusteluissa, joissa pohdittiin toimintaterapian hyödyntämistä lastensuojelussa. Keskustelua käytiin myös mahdollisen toimeksiantajan edustajien kanssa, jotka pitivät perhekuntoutukseen liittyvää aihetta ajankohtaisena. Aihe-ehdotuksen perusteella toimeksiantajan kanssa laadittiin kirjallinen toimeksiantajasopimus lokakuussa 2019. Tässä luvussa kuvataan opinnäytetyön toteuttamista ja käytettyä tutkimusmenetelmää sekä aineistoa ja sen sisällönanalyysia.

4.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyön lähestymistapa oli laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Hirsjärven, Remeksen & Sajavaaran (2009, 164) mukaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti luonnollisessa ympäristössä. Tutkimuksen aineiston keruussa suositaan ihmisiltä saatua tietoa ja tutkimuksen kohdejoukko valitaan tutkimuksen kannalta tarkoituksenmukaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat tulevat esille, kuten tutkimushaastattelu eri muodoissaan. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan joustava ja tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä ja vallitsevien olosuhteiden mukaisesti. Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä pyrkiminen kontekstuaalisuuteen, tulkintaan ja toimijoiden näkökulman ymmärtämiseen, joita tutkimuksessa raportoidaan kuvailevasti (Hirsjärvi & Hurme 2010, 22-23). Tässä opinnäytetyössä pyritään kuvailemaan ja ymmärtämään, minkälaista toimintaterapeuttien työ on lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin toimintaterapeuttien teemahaastatteluin. Hirsjärven & Hurmeen (2010, 41, 48, 67, 92) mukaan haastattelu on tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutustilanne, jossa syntynyt aineisto on yhteistyön tulos. Haastattelu on aina ennalta suunniteltu, mutta se antaa mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa haastattelutilanteessa. Haastattelu soveltuu tutkimukseen, josta on vähäisesti aikaisempaa tutkittua tietoa. Tutkijan tehtävänä on välittää kuva haastateltavan ajatuksista,

käsityksistä ja kokemuksista tutkimuksessaan. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun aihepiirit ja teemat ovat kaikille haastateltaville samat, mutta tutkijalla on mahdollisuus tilanteen mukaan muokata kysymysten muotoja ja järjestystä sekä esittää haastateltavalle syventäviä kysymyksiä.

Opinnäytetyössä haastateltiin lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa työskenteleviä tai työskennelleitä toimintaterapeutteja. Haastateltavia etsittiin sosiaalisen median välityksellä toimintaterapeuttien ryhmistä, marraskuussa 2019 julkaistuilla ilmoituksilla. Pyrkimyksenä oli löytää haastateltavia erilaisista toimintaympäristöistä, joilla oli työkokemusta kyseisistä tehtävistä vähintään puoli vuotta. Ilmoitusten perusteella löytyi viisi kriteerit täyttävää toimintaterapeuttia, jotka olivat halukkaita antamaan haastattelun opinnäytetyöhön. Haastatelluilla kahdella henkilöllä oli kokemusta kunnallisesta palvelusta, yhdellä henkilöllä säätiön palvelusta, yhdellä henkilöllä yksityissektorista ja yhdellä henkilöllä yksityissektorin sekä kunnallisesta palvelusta. Haastateltavista henkilöistä kolme työskenteli tällä hetkellä perhekuntoutuksessa ja kahdella henkilöllä oli aikaisempaa kokemusta toimintaterapeutin työstä perhekuntoutuksessa. Toimintaterapeuttien työkokemusten kestot vaihtelivat vuodesta kuuteen vuoteen saakka ja olivat laitospalvelusta perhekuntoutuksesta, monimuotoisesta perhekuntoutuksesta sekä kotiin vietävistä palveluista.

Teemahaastattelun (liite 3.) kysymyksillä kartoitettiin aluksi haastateltavien toimintaterapeuttien taustatietoja, työkokemuksen kestoa ja perhekuntoutusmuotoa sekä työryhmän kokoonpanoa. Tämän jälkeen selvitettiin, mitä työtehtäviä toimintaterapeutilla on perhekuntoutusprosessin aikana lapsen ja vanhempien kanssa sekä heidän vuorovaikutuksensa tukemisessa. Kysyttiin myös emotionaalisen tuen sekä tiedon vaihtamisen sisällymistä työhön sekä mahdollisia muita tehtäviä. Lisäksi tiedusteltiin toimintaterapeutin käyttämiä arviointi- sekä työskentelymenetelmiä. Lopuksi pyydettiin kuvailemaan toimintaterapeutin erityisiä osaamisia ja koettuja hyviä käytänteitä sekä kehittämisideoita toimintaympäristössään. Kysymyksiä testattiin etukäteen koehenkilön kanssa käydylä haastattelulla, jonka perusteella muokattiin kysymysten järjestystä. Aineisto perustuu viiteen puhelimitse toteutettuun teemahaastatteluun. Haastattelut toteutettiin marras-joulukuussa 2019. Haastattelut kestivät

noin 40-60 minuuttia puhelimen kaiutinta ja tallennusta käyttäen. Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu haastattelun tallentaminen, jolla varmistetaan sujuva haastattelutilanne ja myöhempi aineiston käsittely (Hirsjärvi & Hurme 2010, 92).

4.2 Aineiston analysointi

Opinnäytetyön aineisto analysoitiin Tuomen & Sarajärven (2018, 103-133) kuvaaman teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti. Aineisto analysoitiin objektiivisesti ja järjestelmällisesti sekä järjestettiin aineisto tiiviimpään ja selkeämpään muotoon, kadottamatta sen tiedollista sisältöä. Aineiston sisällönanalysointi käynnistyi jo haastatteluvaiheessa, jolloin haastattelija teki havaintoja ilmiöiden toistuvuudesta (Hirsjärvi & Hurme 2010, 138). Nauhoitetut aineistot litteroitiin Express Scribe free- ohjelman avulla erillisiin tiedostoihin, joihin perehdyttiin ensin kokonaisuudessaan. Litteroitua tekstiä tuli yhteensä 16 sivua, kirjoitettuna fontilla 12, rivivälillä 1 ja kapeilla reunuksilla. Litteroinnista jätettiin pois haastattelijan omat ilmaisut sekä tutkimukseen selkeästi liittymättömän keskustelun, kuten alussa ja lopussa informaatioon liittyvät keskustelut.

Tämän jälkeen kirjoitetut haastattelut eroteltiin erivärisillä teksteillä, jonka perusteella alkuperäinen lähde on löydettävissä. Seuraavaksi aineistoista poimittiin tutkimuskysymyksiin liittyviä kiinnostavia ilmaisuja erilliseen taulukkopohjaan ja karsittiin epäolennainen materiaali pois. Kiinnostavia ilmaisuja löytyi yhteensä 98 kappaletta. Alkuperäisilmaisuista luotiin pelkistettyjä ilmaisuja (redusoitiin), säilyttäen alkuperäisten ilmaisujen merkitykset. Seuraavaksi ryhmiteltiin (klusteroitiin) ilmaisut aineistosta nousevien teemojen mukaisesti ja teemoille luotiin alaluokkia niiden sisällön perusteella. Aineistosta syntyi yhteensä 21 alaluokkaa. Lopuksi suoritettiin käsitteellistäminen (abstrahointi). Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä alaluokista muodostetaan yläluokat jo olemassa olevan teorian pohjalta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 126). Työn teoriataustasta nousi neljä yläluokkaa, joihin alaluokat yhdistettiin. (Taulukko 1.) Tutkimustulosten raportoinnissa hyödynnettiin näitä luokituksia. Yläluokista muodostettiin otsikot, joiden alle raportoitiin alaluokkien sisällöt.

Taulukko 1. Esimerkkejä aineiston sisällönanalyysistä

Alkuperäinen ilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka
Hyvin tiiviisti tehdään yhteistyötä oman sosiaalityöntekijän ja perheen kanssa. Ollaan kaikki koko ajan samalla linjalla. Samojen tavoitteiden mukaisesti edetään	Tiivistä yhteistyötä ja yhteisten tavoitteiden mukaista työskentelyä	Verkostotyö	Toimintaterapeutti moniammatillisessa työryhmässä
Lapsen kanssa yksilöaika ei eronnut toimintaterapiasta, vaan sovittujen tavoitteiden mukaan toimimista. Saattoi olla vaikka joku leikki tai tehdään tehtäviä, jonka avulla keskustellaan tai lähdetään harjoittelemaan kaupassakäyntiä tai asioimista tai vaikka ulkona liikkumista tai milloin mitään, hyvin tyypillistä lasten kanssa tehtävää toimintaterapiaa. Saattoi olla vaikka jotakin rentoutusjuttuja.	Lasten kanssa työskentely on tavoitteen mukaista toimintaa, jossa taitoja harjoitellaan esim. leikin, tehtävien, asioinnin, ulkoilun tai rentoutuksen avulla. Tyypillistä lasten kanssa tehtävää toimintaterapiaa.	Lasten kanssa toimiminen	Strukturoitu prosessi
Mallintamisella näytetään empatiaa ja keskustellaan sen osoittamisen tärkeydestä ja ehkä niin tavallaan sanoitetaan sitä, että voi että kun sun lapsi tolleen tekee, niin onpa ihana, että nyt varmaan äitin pittää tehdä näin ja näin tai voi että nyt varmaan lapsi oottaa, että isä tekee tälleen ja tälleen tavallaan siinä tilanteessa antaa sanat	Mallinnetaan empatian osoittamista ja sanoitetaan tilanteita. Keskustellaan empatian osoittamisen tärkeydestä.	Mallinnus ja sanoitus	Emotionaalinen tuki
Tuon näkyväksi sitä, mihin kaikkeen nepsy vaikuttaa lapsella ja millaisilla arjen muutoksilla vaikka pystyy vaikuttamaan niihin.	Neuropsykiatristen vaikeuksien vaikutusten näkyväksi tekeminen ja miten niihin voidaan vastata arjessa	Keinoja arkeen	Tiedon vaihtaminen

Taulukko 2. Esimerkit alaluokkien muodostumisesta

Pelkistetyt ilmaukset	Alaluokka
- Tiivistä yhteistyötä ja yhteisten tavoitteiden mukaista työskentelyä. - Verkostotyöhön panostaminen yhteistyöpalaverissa. - Tiivistä yhteistyötä lastenpsykiatrian, koulun ja päiväkodin kanssa.	Verkostotyö
- Perhekäynneillä tavoitteiden mukaista työskentelyä keskustellen ja toiminnallisuutta hyödyntäen. - Perheen yhteistä positiivista tekemistä. - Mielenkiinnon mukaista yhteistä toimintaa.	Perhetapaamiset

5 Tulokset

Tässä luvussa esitellään aineiston tuloksia sisällönanalyysin yläluokkien mukaisesti. Ensin kuvataan toimintaterapeutin osaamisia moniammatillisessa työryhmässä, jonka jälkeen strukturoitua prosessia ja emotionaalista tukea sekä tiedon vaihtamista. Keskeisimpien tulosten mukaan moniammatillisessa työryhmässä toimintaterapeutin osaamisia ovat työorientaatio ja ammatilliset vahvuudet. Strukturoidussa prosessissa toimintaterapeutilla on arviointiin ja kuntouttavaan työskentelyyn sekä toimintamallien juurruttamiseen liittyviä työtehtäviä. Emotionaalisen tuen osa-alueet näkyvät kaikissa toimintaterapeutin ja asiakkaiden kohtaamisissa. Tiedon vaihdon osalta, tiedon jakaminen ja ohjaaminen olivat keskeisiä toimintaterapeutin työtehtäviä ja menetelmiä. Aineiston tuloksia esitellään tarkemmin tässä luvussa. Tulosten raportointiin on yhdistetty suoria lainauksia teemahaastatteluista, esimerkeiksi aineistosta. Lainaukset on yksilöity tunnuksilla H1 - H5, tarkoittaen haastattelujen 1 -5 suoraa lainausta. Keskeiset tulokset esitetään lisäksi taulukoissa kappaleiden jälkeen.

5.1 Toimintaterapeutti moniammatillisessa työryhmässä

Teemahaastatteluissa ilmeni, että kaikissa perhekuntoutus toimintaympäristöissä työskenteli moniammatillinen työryhmä sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Työryhmiin yleisimmin kuului sosionomeja, sairaanhoitajia, perheterapeutti/psykologi sekä toimintaterapeutti. Moniammatillista työryhmää pidettiin hyödyllisenä ja eri koulutustaustojen tuomien osaamisten kuvattiin täydentävän toisiaan.

Moniammatillisuus on ehdotonta, kun tehdään perheiden kanssa työtä. Perheiden haasteet on niin moninaisia, niin se vaatii moniäänisyyttä ja moniammatillisuutta taustalle, jotta kaikkien tarpeisiin pystytään vastaamaan. (H3.)

Yhdessä toimintaympäristössä työskentely toteutui työpareittain perheterapeutin kanssa. Työskentely työparin kanssa koettiin miellyttäväksi malliksi, jossa asiakkaat ja työntekijät olivat tyytyväisiä. Kahdessa toimintaympäristössä perheelle nimettiin

kaksi perheen tarpeisiin vastaavaa omaohjaajaa työryhmän jäsenistä, joiden lisäksi perheet saivat ohjausta muilta työntekijöiltä. Moniammatillisen työryhmän henkilöiden osaamisia pystyttiin kaikissa toimintaympäristöissä hyödyntämään joustavasti ja asiakkaiden tarpeiden mukaan. Moniammatillisen työryhmän lisäksi työhön sisältyi tiivistä ammattien välistä sekä moniammatillista yhteistyötä perheen verkostojen kanssa. Välitön yhteistyö perheen verkoston kanssa nähtiin tärkeänä, että työskentely kohdentuu yhtenäisiin tavoitteisiin ja tukipalvelut eivät jää toisistaan irrallisiksi.

Hyvin tiiviisti tehdään yhteistyötä oman sosiaalityöntekijän ja perheen kanssa. Ollaan kaikki koko ajan samalla linjalla. Samojen tavoitteiden mukaisesti edetään. (H1.)

Teen tiivistä yhteistyötä lastenpsykiatrian, koulun ja päiväkotien kanssa, joihin teen käyntejä. (H4.)

Toimintaterapeutti terveydenhuollon ammattihenkilönä tuo työryhmään osaltaan **terapeuttista** ja kokonaisvaltaista **kuntoutusnäkökulmaa**. Kuntoutuksessa kuvaavaa on selkeiden ja pilkottujen tavoitteiden nimeäminen sekä niiden seuraaminen. Selkeät ja arkeen liittyvät tavoitteet luodaan yhdessä asiakkaan kanssa ja niiden seuranta on säännöllistä. Toimintaterapeutti lähestyy tavoitteita **mukauttamalla** toimintojen vaikeustasoa asiakkaiden toimintakyvyn perusteella. Toimintaterapeutilla on osaamista **ympäristötekijöiden** arvioinnista ja muokkauksesta sekä erilaisten **apuvälineiden** tarpeen kartoituksesta ja käyttöönotosta. Toimintaterapeutin **työote on terapeuttinen ja ratkaisukeskeinen**, jonka nähtiin soveltuvan erityisen hyvin hankaliin tilanteisiin.

Toimintaterapeutin osaamista on kuntoutus näkökulman tuominen ja sellainen, kun tavoitteet asetetaan, niin kuinka niitä seurataan ja niitä pilkotaan tai toimintaa pystytään helpottamaan tai vaikeuttamaan. Asioiden näkeminen laajemmin, kuntouttavasti katsoen. (H4.)

Nimike jo kiteyttää, terapeuttinen osaaminen on tärkeä elementti, kun toimitaan tosi hankalien tilanteiden kanssa. On terapeuttinen työote. (H5.)

Toimintaterapeutti hyödyntää taitojen harjoittelussa asiakkaalle **merkityksellistä ja tarkoituksenmukaista toimintaa**. Toiminnalla on aina selkeät tavoitteet, joita toiminnassa harjoitellaan. Toimintaterapeuttien työorientaatiossa ovat vahvasti läsnä toimintakeskeiset prosessimallit. Prosessimallit ohjaavat arviointia ja tavoitteiden asettamista sekä interventiokeinojen valintaa.

Toimintaterapeutilla on uniikki näkemys, miten toimintaa voidaan hyödyntää. Ei puuhastelua, vaan tavoitteellista toimintaa. (H2.)

Toimintaterapeutti on arkisissa asioissa, se on vahvuus ja toiminnan analyysi, osataan analysoida vaiheittain erilaisia toimintoja, joita muissa ammateissa ei niin ole. Nähdään syvemmin, miksi joku toimii kuin toimii. (H1.)

Toimintaterapeutin perustyökaluihin kuuluvat **toiminnan analyysi** ja havainnointitaidot. Toiminnan analyysin avulla toimintaterapeutti havainnoi ja analysoi asiakkaan toimintojen sujumista yksityiskohtaisesti sekä selvittää asiakkaan valmiuksia ja taitoja, jotka kaipaavat vahvistamista. Analyysin avulla kohdennetaan keinojen etsintä ja harjoittelu tukea tarvitseviin tilanteisiin. Kaikki haastatellut toimintaterapeutit kertoivat hyödyntävänsä toiminnan analyysia työssään säännöllisesti. Yksi toimintaterapeutti kuvasi soveltavansa toiminnan analyysia lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tarkasteluun. Analyysin keinoin, vuorovaikutusta pilkotaan eri osa-alueisiin, joita tarkastellaan leikki-tilanteissa. Lisäksi selvitetään, miten kunkin osa-alueen vuorovaikutusta mahdollistetaan. Menetelmän avulla laajennetaan käsitteen ymmärtämistä sekä konkretisoidaan asioita.

Vuorovaikutuksessa lähdetään liikkeelle lapsen ja vanhemman vapaan leikki-tilanteen arvioinnista, jolloin toimintaterapeutina havainnoin leikin aloitusta, leikkiä ja keskinäistä vuorovaikutusta. Pilkon vuorovaikutusta toiminnan analyysin keinoin pienempiin osiin, mitä kaikkea vuorovaikutukseen kuuluu, kuten katsekontakti, puhe, kosketus, äänensävy, ilmeet ja eleet. Näitä tarkastelen vielä yksityiskohtaisemmin, kuten mitä katsekontakti vaatii ja miten lasta siihen houkutellaan, miten asetutaan keuhollisesti, että se mahdollistuu. Pyrin näin hyödyntämään toimintaterapian keinoja erilaisissa tilanteissa ja tehdä vuorovaikutusta laajemmin ymmärretyksi. (H5.)

Toimintaterapeutilla on käytössään **strukturoiduja ja standardisoituja arviointimenetelmiä**, joita toimintaterapeutti hyödyntää asiakkaan arvioinnin ja tavoitteiden asettamisen tukena perhekuntoutuksessa. Toimintaterapeutti kohdentaa arviointia esimerkiksi toimintakyvyn tai taitojen arviointiin tai vaikka lapsen kohdalla leikkitaitojen arvioimiseen.

Haastatellut toimintaterapeutit olivat suorittaneet täydennyskoulutuksia, jotka suuntasivat heidän työskentelyään. Kaksi toimintaterapeuttia oli suorittanut Theraplay-koulutuksen, josta he kokivat olevan paljon hyötyä lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Yhdellä toimintaterapeutilla oli neuropsykiatrisen valmentajan koulutus, joka toi tärkeää lisäosaamista työhön. Hänen arvionsa mukaan suurimmalla osalla asiakasperheistä, jollain perheenjäsenellä oli neuropsykiatrisia haasteita. Yhdellä toimintaterapeutilla oli koira-avusteisen kasvatus- ja kuntoutustyön koulutus, jota hän toteutti työssään.

Taulukko 3. Toimintaterapeutin osaamisia moniammatillisessa työryhmässä	
Työorientaatio	Terapeuttisuus Kuntoutusnäkökulma Ratkaisukeskeisyys
Ammatillisia vahvuuksia	Strukturoitujen ja standardisoitujen arviointimenetelmien käyttäminen Toiminnan analyysi ja havainnointitaidot Ympäristötekijöiden huomioiminen Toiminnan asiantuntijuus ja merkityksellisen ja tarkoituksenmukaisen toiminnan hyödyntäminen Toimintojen mukauttaminen Apuvälineosaaminen

5.2 Strukturoitu prosessi

OPC- valmennuksessa työskentely perustuu suunnitelmalliseen prosessiin, jossa ensin nimetään tavoitteet ja tarkastellaan vaihtoehtoja sekä luodaan suunnitelmaa toiminnalle. Tämän jälkeen siirrytään toteutusvaiheeseen, jossa toimintaa harjoitellaan ja arvioidaan siinä onnistumista. Lopuksi toimintaa yleistetään muihin tilanteisiin. (Graham ym. 2017, 211.) Prosessit lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa etene-

vät vastaavien periaatteiden mukaisesti aloitusvaiheesta intensiiviseen kuntoutusvaiheeseen ja kotiutumiseen saakka. Prosessit ovat yleisesti kestoaltaan pidempiä, sillä perheillä on moninaisia haasteita ja he tarvitsevat aikaa muutokseen. Seuraavaksi kuvataan toimintaterapeutin tehtäviä prosessin eri vaiheissa.

Perheen kuntoutus käynnistyy tutustumisesta ja luottamuksellisen suhteen rakentamisesta perheen kanssa. Tutustuesssa kartoitetaan perheen historiaa sekä tuentaroiteita yhteistyössä perheen ja lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa. Tulotilanteessa tavoitteet työskentelylle voivat olla laajoja, joita myöhemmin vanhempien kanssa pilkotaan pienemmiksi ja konkreettisimmiksi tavoitteiksi.

Arviointiin ja tavoitteiden asettamiseen liittyvät työtehtävät ja menetelmät

Kaksi toimintaterapeuttia kertoi käyttäneensä aloitusvaiheessa COPM- haastattelua (Canadian Model of Occupational Performance). Tämän haastattelun avulla vanhemmat nimeävät perheellensä tärkeitä ja ajankohtaisia toimintoja, joihin halutaan muutosta. Kolme toimintaterapeuttia kertoivat käyttävänsä MOHOST (Model of Human Occupation Screening Tool) toiminnan havainnoinnin arviointimenetelmää sekä OSA (Occupational Self Assessment) itsearviointimenetelmää. Arviointimenetelmien käyttö perustui lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän pyyntöön tai havaittuun tarpeeseen vanhemman toimintakyvyn arvioinnista. Arvioinnista toimintaterapeutti kirjoitti lausunnon tai yhteenvedon. Toimintakyvyn arviointi oli yhden haastattelun mukaan toteutettu osana vanhemmuuden arviointia, joka antoi pohjaa tavoitteiden asettamiselle. Lasten toimintakyvyn arvioinnit toteutettiin pääasiassa muissa palveluissa, mutta toimintaterapeutti toteutti alustavia testauksia. Yksi toimintaterapeutti kertoi käyttäneensä Ralla- leikinarviointi menetelmää lapsen leikkitaitojen arvioinnissa. Kaikki toimintaterapeutit kertoivat toteuttavansa jatkuvasti toiminnan havainnointia, toiminnan analyysin keinoin.

Toimintaterapeutina olen liittännyt vanhemmuuden arviointeihin toimintakyvyn arviointeja. Aikuisille oon käyttänyt MOHOSTia arvioinnin pohjalla, joka ohjaa mitä kannattaa tutkia ja tarkastella enemmän. Olen tykännyt käyttää OSAa ja muutenkin MOHOn arviointimenetelmiä. Paljon havainnointia ja itsearviointeja. Tosi paljon ne selittävät haasteita vanhemmuudessa. (H2.)

Yksi toimintaterapeutti kertoi, että toimintaympäristössä asetettiin tavoitteet GAS (Goal Attainment Scale) menetelmän mukaisesti. GAS- periaatteella asetetut tavoitteet ovat konkreettisia ja aikaan sidottuja, joiden toteutumista on helppo seurata ja tehdä edistyminen näkyväksi. Yksi toimintaterapeutti kertoi viikkotavoitteiden nimeämisestä isompien tavoitteiden alle, joiden etenemistä tarkasteltiin säännöllisesti. Tavoitteiden tarkastelun myötä vanhemmille tulivat näkyväksi saavutetut muutokset sekä oman toiminnan vaikutukset muutokseen.

Perhekuntoutuksessa toimintaterapeutti käyttää toimintaa suunnitelmallisesti yhteistyön virittäjänä. Tekemisen ohella toimintaterapeutti pystyy havainnoimaan ja arvioimaan perheen toimintatapoja ja vuorovaikutussuhteita konkreettisissa tilanteissa.

Toiminta on yhteistyön virittäjänä- arviointia voi tehdä samalla, miten perhe toimii yhdessä, perhedynamiikka ja miten puhuvat toisille, miten ottavat toisensa huomioon ja asettuvat toimintaan. Onko kosketusta, katsekontaktia, mitä kaikkea siinä tapahtuu? Kontrolloiko joku ja mitä ikinä. Kiva mitä tykkään ensimmäisten viikkojen aikana tehdä, on huoneen oveen oma nimikyltti, joka on virittäjänä. Samalla havainnoin, miten perhe on tottunut toimimaan. Miten osaa iloita ja antaa lapsen osallistua vai haluaako vanhempi tehdä siistiä tms. (H1.)

Kuntoutusvaiheen työtehtävät ja menetelmät

Intensiivisessä kuntoutusvaiheessa kaikki toimintaterapeutit kertoivat käyttäneensä **mallinnusta ja sanoittamista**, joiden avulla konkretisoitiin toimintatapoja. Mallintamisella näytettiin vaihtoehtoisia toimintatapoja lapselle ja vanhemmille sekä mallinnettiin lapsen kanssa leikkiä, jota samalla sanoitettiin vanhemman kuullen. Mallintamisella näytettiin myös hyvän huomaamista ja positiivisen palautteen antamista lapselle. Tilanteiden mallintamisella ja sanoittamisella tuotiin näkyväksi oman toiminnan vaikutusta lapsen käyttäytymiseen sekä koettiin pystyttävän vahvistamaan vanhempien mentalisaatiokykyä. Yksi haastateltava kuvasi, että työn pääpainopiste oli vanhempien ohjaaminen vanhemmuuteen lapsen kanssa toimimisen mallintamisella.

Ehkä vähemmän teen lapsen kanssa kahden kesken, enemmän teen, että vähintäänkin toinen vanhempi on siinä mukana, jossa voi mallintaa lapsen kanssa työskentelyä ja samalla sanoittaa, miksi teen mitä teen ja miksi lapsi ehkä toimii, miten se toimii. (H1.)

Toimintaterapeutin työskentelyssä lasten ja vanhempien kesken ilmeni haastattelussa eroavaisuuksia. Yhden toimintaterapeutin mukaan työn painopiste oli lapsen kanssa työskentelyssä, kun taas toinen koki sen olevan vanhempien kanssa työskentelyssä. Kolmas haastateltava kertoi työympäristössä aiemmin painotuksen olleen lasten kanssa työskentelyssä, mutta lähiaikoina vanhempia oli otettu vahvemmin mukaan työskentelyyn.

Pieniä lapsia tapaan yhdessä vanhempien kanssa, jolloin keskitytty siihen, miten vanhemmat pystyvät tukemaan lapsen kasvua ja kehitystä. Isompien lasten tapaamisissa kartoitan lasten tunnetaitoja. (H5.)

Oma ammatillinen iso rooli on lasten kuntoutustyössä, jossa lapsella voi olla isoja haasteita, jotka kuormittavat ja perheellä ei ole keinoja olla lapsen kanssa, joka voi olla yksi syy perhetilanteen kärjistymiseen (H4).

Lasten kanssa työskentelyä haastatteluissa kuvattiin tavoitteiden mukaiseksi toiminnaksi, jossa taitoja harjoiteltiin esimerkiksi leikkien, tehtävien, asioinnin, ulkoilun tai rentoutuksen avulla. Lasten tapaamisissa korostui tunnetaito työskentely, joihin osallistettiin vanhempia. Lasten tapaamiset nähtiin tyypillisinä lasten kanssa toteutettavina toimintaterapia tuokioina. Tapaamisissa hyödynnettiin lisäksi erilaisia luovia menetelmiä sekä eläinavusteista työskentelyä. Säännöllinen ja jakamaton aikuisen huomio lapsille nähtiin kuntoutuksellisenä haastavassa elämäntilanteessa.

Teemahaastatteluissa tuli yhtenevästi esille, että **vanhempien kanssa työskentelyssä** pyrittiin auttamaan vanhempia oivaltamaan asioita ja tekemään tarvittavia muutoksia lapsen kanssa toimiessa. Toimintaterapeutti kertoi havainnoivansa ensin itse tilanteita, jonka jälkeen auttoi vanhempaa huomaamaan asian. Vanhempien kanssa mietitään vaihtoehtoisia toimintatapoja ja järjestyksiä tilanteisiin sekä kannustetaan johdonmukaiseen toimintaan, jotta lapsi saisi oikea aikaisesti tukea. Toimintaterapeutti pyrkii etsimään kotiin soveltuvia erilaisia apuvälineitä tai keinoja kuten kuvia,

pikapiirtämistä, päiväjärrjestystä, oppimisen apuvälineitä tai Time Timer- ajastinta. Joidenkin vanhempien kanssa toimintaterapeutin tapaamisissa harjoiteltiin tavoitteen mukaisesti päivittäisiä toimintoja. Vanhempien toimintakykyyn ja jaksamiseen vaikuttaminen sekä voimaantuminen nähtiin työskentelyn tärkeinä tavoitteina.

Itse ensin havainnoin ja sitten autan vanhempaa havainnoimaan ja mietitään vanhemman kanssa, miksi tilanne meni näin ja mietitään että kannattaisko jotain tehdä eri tavalla ja kannattaisko vaikka iltatoimien ajoitusta tai järjestyistä kokeilla tehdä eri järjestyksessä. Jos aina on hankalaa, vaikka hampaille pesulle meneminen niin kokeilla jotain toisenlaista toimintaa. Myös vanhempaan luoda uudenlainen suhde, jossa kannustetaan vanhempaa toiminaan johdonmukaisesti, että lapsi saisi tuen oikea-aikaisesti. ... Isompi vaikutus on lapsen tulevaan elämään vanhempaan vaikuttamalla auttaa vanhempaa oivaltamaan ja tekemään tarvittavia muutoksia. Lapsi ei ole koskaan irrallinen, vaan osa omaa perhettä ja lähiympäristöä. (H1.)

Perhetapaamisilla toimintaterapeutti toteuttaa tavoitteiden mukaista työskentelyä keskustellen ja toiminnallisuutta hyödyntäen, pyrkien mahdollistamaan perheen yhteisiä positiivisen tekemisen hetkiä. Toiminnassa huomioidaan mielenkiinnon kohteita, joihin liitetään tavoitteiden mukaista harjoittelua. Toimintaterapeutti havainnoi perheen toimimista eri ympäristöissä kuten laitospuolella terapiatilassa ja osastolla sekä kotiympäristössä. Näin toimintaterapeutti saa näkyviin ohjauksen ja ympäristön vaikutusta perheen toimintoihin. Erojen havainnoinnin jälkeen etsitään uusia keinoja tai muistuttajia haasteisiin. Yksi haastateltava kertoi kuntoutukseen kuuluvista **perhekuntoutus viikonlopuista**, joissa oli paikalla useita samankaltaisessa elämäntilanteessa olevia perheitä. Viikonloput koettiin ainutkertaisina kokemuksia, joissa lapset ja vanhemmat saivat vertaistukea ja pääsivät osallistumaan ohjattuun yhteistoimintaan.

Perhetapaamisilla tehtiin retkiä lapsen ja perheen kanssa, riippui mikä kiinnostti, tai käytiin talleilla ... viikonloppuina oli sellaista ikätasoista mukavaa toimintaa ja siellä yhtä lailla tehtäviä ja toimintaa mietittiin, mikä ketäkin hyödyttäis ja mistä saisi harjoitusta ja vaikka onnistumisenkokemuksia. (H3.)

Toimintaterapeutin työtehtäviin perhekuntoutuksessa sisältyi **ryhmätoiminnan** ohjausta. Näitä ryhmiä olivat muun muassa lastenryhmät, vanhempainryhmät sekä lapsi- vanhempi ryhmät. Lastenryhmissä toimintaterapeutti ohjasi tunnetaito sekä vuorovaikutusleikkiryhmiä.

Työskentelyn lopetusvaiheen työtehtävät ja menetelmät

Kotiutus- tai työskentelyn lopetusvaiheessa opittuja **toimintatapoja juurrutetaan** perheen omaan ympäristöön ja osaksi perheen arkea. Työskentelyä suunnataan kotiin, jonne toimintaterapeutti tekee kotikäyntejä. Kotona toimintaterapeutin kanssa tarkastellaan ympäristön muutos- tai apuvälinetarpeita, jotta opittuja keinoja voidaan käyttää kotona. Toimintaterapeutti antaa kotiharjoittelujen ajaksi toiminnallisia tehtäviä kotiin, jotka ylläpitävät kuntoutuksen fokusta ja yleistävät opittuja toimintatapoja eri tilanteisiin sekä ympäristöihin. Toimintaterapeutin kanssa seurataan kotiharjoittelun sujumista ja tarkastellaan, että onko tarpeellista muokata toimintamalleja.

Olen usein mukana nivelvaihe työskentelyssä, että saadaan perhekuntoutusjakson aikana savutetut toimintatavat ja käytännöt kotiympäristöön. Ei jää irralliseksi kun mennään kotiin....Loppua kohti enemmän kotiin päin ja työtä tehdään kotona, jonne annetaan tehtäviä, että kuntoutusfokus pysyy. Loppuvaiheessa suunnitellusti vastuutetaan vanhempia tekemään enemmän asioita itse. (H1.)

Taulukko 4. Strukturoitu prosessi	
Työtehtäviä	Menetelmiä
Moniammatillinen yhteistyö	Palaverit ja yhteydenpito toisten toimijoiden kanssa Päiväkoti ja koulukäynnit
Vanhempien toimintakykyarviot	MOHOST ja OSA arviointimenetelmät Toiminnan analyysi
Tavoitteen asettaminen	COPM ja GAS- menetelmät
Lasten kanssa työskentely	Leikki, tehtävät, asiointi, ulkoilu, rentoutus, tunnetaito työskentely, luovat toiminnot, eläinavusteiset menetelmät sekä erilaiset toiminnalliset menetelmät Mallinnus ja sanoitus

Vanhempien kanssa työskentely	Havainnointi ja tavoitelähtöinen keskustelu Vaihtoehtojen toimintatapojen etsiminen Mallinnus ja sanoitus Päivittäisten toimintojen harjoittelu Apuvälineiden hyödyntäminen
Perhetapaamiset	Yhteinen toiminnallinen tekeminen ja keskustelu
Ryhmätoiminnot	Lasten-, vanhempien- ja lapsi - vanhempi ryhmät Tunnetaito ja vuorovaikutusryhmät lapsille
Toimintatapojen juurruttaminen perheen arkeen	Toiminnallisia tehtäviä kotiharjoitteluun Kotiharjoittelun sujumisen seuranta ja toimintamallien muokkaus Kotikäynnit, kotiympäristön muutos- ja apuvälinetarpeen kartoitus ja käyttöönotto

5.3 Emotionaalinen tuki

OPC- valmennuksen periaatteiden mukaan emotionaalisen tuen eri osa-alueet ovat läsnä koko prosessissa (Graham ym. 2017, 224), jotka tulivat yhtenevästi esille toimintaterapeuttien haastatteluissa. Toimintaterapeutit kuvasivat emotionaalisen tuen osa-alueiden näkyvän kaikissa kohtaamisissa, jotka kuuluvat terapeuttiseen työskentelyyn.

On ehkä kaikista tärkeintä loppupelissä, että ollaan ihmisenä ihmiselle ja saadaan etenkin suhteen alkuvaiheessa luottamus luotua, siitä lähtee, että vanhempi pystyy luottamaan, kokee tulevaisuuden kuulluksi ja ymmärretyksi. Aika monesti etenkin vanhemmat on tulleet lytättyksi muissa konteksteissa ja tulee viestiä, että heitä ei ole kuunneltu ja ymmärretty ja autettu. Ainakaan vanhemman mielestä oikealla tavalla oikea-aikaisesti. (H1.)

Empatian ja ymmärryksen osoittaminen vanhempia kohtaan ovat lähtökohtia luottamuksellisen ja terapeuttisen suhteen rakentamisessa. Prosessin alussa korostuvat kuuntelun ja empatian sekä kannustuksen merkitykset, kun tutustutaan ja asettaudutaan palveluun sekä luodaan päämääriä yhteiselle työskentelylle. Vaikka perhekuntoutukseen tullessa perheiden tuentarpeet ovatkin suuria, perheillä on paljon vah-

vuuksia ja toimivia käytänteitä. Näiden **vahvuuksien huomioimisen** ja esille nostamisen avulla perhe saa vahvistusta siitä, että joissain asioissa heillä toimii hyvin ja kuntoutuksessa pyritään ainoastaan etsimään ratkaisuja haasteellisiin tilanteisiin. **Ratkaisukeskeinen** ajattelutapa nähtiin haastatteluissa keskeisenä työorientaationa, työssä ei vellota siellä, mikä on hankalaa ja miksi, vaan nähdään, mikä vähän onnistuu ja lähdetään sitä kasvattamaan kannustamalla.

Koitetaan etsiä onnistumisen hetkiä ja hyviä huomioita, pieniä pilkahduksia, mitkä on tosi kivasti menneet meidän silmissä. Nostetaan näkyväksi. Mikään vuorovaikutussuhde täällä, mitä nähdään ei ole pelkästään negatiivinen, vaan aina on jotain meidän silmissä hyvää, minkä vuoksi voi rakentaa. Tuodaan enemmän näkyviin hyviä ja onnistumisen hetkiä. (H1.)

OPC- valmennuksessa korostetaan vanhempien valmentamista havaitsemaan oman toiminnan vaikutuksia lapsen käyttäytymiseen (Mts, 214). Keskusteluissa vanhempien kanssa saattaa tulla esille, että haasteellinen tilanne on lähtöisin ulkopuolisista tekijöistä ja lapsen tottelemattomuus on ensisijainen ongelma. Kun luottamuksellinen yhteistyösuhte on rakentunut, vanhemmat ovat vastaanottavaisia huomaamaan sitä, että omalla toimintatavalla on suuri vaikutus lapsen käyttäytymiseen. Tämän jälkeen on mahdollista etsiä yhdessä vaihtoehtoisia toimintatapoja tai tapoja puhua lapselle.

...että vanhemmat näkevät ongelmia paljon itsensä ulkopuolella, vaan tullaan niin, että lapsi ei tottele tai harvoin ongelmia liitetään omaan itseen tai toimintaan, käytökseen. Kun luottamussuhde on syntynyt, niin sitten otetaan ihan hyvin niitä vastaan. (H4.)

Empatian osoittamisen harjoittelussa toimintaterapeutit mallintavat empatian näyttämistä ja sanoittavat samalla esiin tulevia tunteita vanhempien läsnä ollessa. Lisäksi vanhempien kanssa käydään keskustelua empatian osoittamisen tärkeydestä. Empatian ja tunteiden osoittamista sekä sanoittamista toteutettiin lasten kanssa leikki- sekä toimintatilanteissa. Yksi haastateltava kertoi käyttävänsä apuna videointia empatiataitojen ohjauksessa.

Mallintamisella näyttää empatiaa ja keskustellaan sen osoittamisen tärkeydestä ja ehkä niin tavallaan sanoitetaan sitä, että voi että kun sun lapsi tolleen tekee, niin onpa ihana, että nyt varmaan äitin pittää tehdä näin ja näin tai voi että nyt varmaan lapsi oottaa, että isä tekee tälleen ja tavallaan siinä tilanteessa antaa sanat (H3.)

Taulukko 5. Emotionaalinen tuki
Empatian ja ymmärryksen osoittaminen Kuuntelu ja kannustus Vahvuuksien ja onnistumisten huomioiminen Omien toimintatapojen vaikutusten oivaltamisen tukeminen Mallintaminen ja sanoitus Videointi

5.4 Tiedon vaihtaminen

Kahdensuuntainen tiedon vaihtaminen vanhemman ja terapeutin välillä nähdään OPC- valmennuksen yhtenä keskeisenä osa-alueena (Graham ym. 2017, 225). Tiedon vaihtaminen tuli esille kaikissa haastatteluissa. Vanhemmat kuvaavat toimintaterapeutille lasten toimintamalleja, onnistumisia sekä haastavia tilanteita, jonka lisäksi toimintaterapeutti havainnoi tilanteita. Toimintaterapeutti puolestaan jakaa omaa tietämystään ja ammattitaitoaan **lapsen käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä**, jonka avulla vanhempien ymmärrys käyttäytymisen taustatekijöistä vahvistuu. Esille tulivat erityisesti neuropsykiatrisien vaikeuksien vaikutukset arkeen ja kuinka niihin voidaan vastata. Toimintaterapeutin erityisosaamista ovat **aistitiedon käsittelyn vaikeudet**, joista tiedon vaihtaminen vanhemmille sekä esimerkiksi opettajille nähtiin tarpeellisenä.

Tuon esille lapsen käyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä, ettei lapsi ole luontaisesti ilkeä, vaan lapsen käytökseen vaikuttavat mm. päiväjärjestys, terveydentila sekä aikaisemmat kokemukset (H3).

Terveydentilaan liittyvissä asioissa perheet ovat saaneet jo tietoutta terveydenhuollon ammattilaisilta, mikäli lapselle on tehty tutkimuksia. Toimintaterapeutin kanssa

tarkastelun keskiössä ovat tekijöiden tyypilliset vaikutukset toimintakykyyn sekä niiden vaikutukset perheen arkisiin toimintoihin. Yhteistyössä vanhempien kanssa pyritään etsimään keinoja arkeen sekä miettimään, miten toimintaa olisi mahdollista mukauttaa haastavissa tilanteissa. Tiedon vaihtaminen **lapsen ikäkauteen ja kehitykseen liittyvistä tarpeista** tai vastaaminen vanhempien kysymyksiin onko lapsen toiminta ikätasoisia, nousivat haastatteluissa esille. **Oppimiseen liittyvät haasteet** ovat tyypillisiä tekijöitä, joilla on vaikutuksia koko perheen arkeen. Toimintaterapeutti auttaa etsimään oppimisen apuvälineitä ja erilaisia keinoja, jotka tukevat lapsen oppimista. Yksi toimintaterapeutti kertoi, että oppimisen haasteissa alakoululaisten kanssa työskentelyn keskiössä on, miten vanhemmat voivat tukea lapsen oppimista ja koulunkäyntiä. Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten oppimistavoista ja ympäristöön liittyvistä vaatimuksista tiedon vaihtaminen tuli esille toimintaterapeutin työtehtävistä.

Oppimistapoja ja keinoja- paljon nepsy lasten perusasioihin, miten tärkeitä on tauot, motivointi, ennakointi ja strukturointi ja visualisointi. Aistiasioiden huomioiminen ja erityispiirteiden salliminen ja ehkä niiden hyväksi käyttäminen. Opettajien kanssa myös, käytiin koululla havainnoidmassa ja sen jälkeen keskusteltiin opettajan kanssa asioista. (H3.)

Toimintaterapeutin arviointien ja työskentelyn pohjalta toimintaterapeutti ohjaa lasta ja vanhempia tarvittaviin palveluihin kuten muun muassa ravitsemus-, toimintatai fysioterapiaan. Palveluista perhe saa ammattilaisen arvioita ja ohjausta sekä tarvittaessa pitkäaikaisemman terapiasuhteen.

Taulukko 6. Tiedon vaihtaminen	
Tiedon jakaminen	Lapsen ikäkauteen ja kehitykseen liittyvistä tarpeista Lapsen käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä ja niihin vastaamisen keinoista Neuropsykiatrisesti oireilevien lasten oppimistavoista ja ympäristöön liittyvistä vaatimuksista Aistitiedon käsittelyn vaikeuksista
Ohjaaminen	Keinoja arkeen Toiminnan mukauttaminen Apuvälineiden käyttöönotto Tarvittaviin palveluihin ohjaaminen

6 Pohdinta

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön aineiston keskeisimpiä tuloksia peilaten niitä työn teoriataustaan. Tämän jälkeen tarkastellaan opinnäytetyön eettisyyttä ja luotavuutta sekä pohditaan toimintaterapeutin työskentelyyn liittyviä näkökulmia sosiaalialan toimintaympäristössä. Lopuksi kuvataan aineistosta nousevia johtopäätöksiä sekä jatkotutkimusehdotuksia.

6.1 Tulosten tarkastelua

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista osaamista toimintaterapeutti tuo lastensuojelulliseen perhekuntoutukseen ja kuvata toimintaterapeutin työtehtäviä sekä työssä käytettyjä toimintaterapian menetelmiä. Aineistosta saatiin vastauksia molempiin tutkimuskysymyksiin. Tutkimuskysymyksiin liittyvissä tuloksissa oli osittain yhteneväisyyksiä, jonka vuoksi sisällönanalyysissa aineistoa käsiteltiin kokonaisuutena. Raportoinnissa tuloksia ryhmiteltiin tutkimuskysymyksien mukaisesti.

Toimintaterapeutin osaamisia moniammatillisessa työryhmässä

Tehokas kuntoutus edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Poikkiammatillisessa yhteistyössä työntekijöiden ammatilliset rajat ovat himmentyneet ja eri ammattien osaamisalueet yhdistyneet kuntoutujan edun mukaiseksi laajaksi tieto-taitoverkoksi. Työntekijät oppivat toisiltaan, opettavat ja mentoroivat toisiaan ja ovat hyvin tietoisia omasta ja toistensa rooleista osana tiimin kokonaisuutta. (Jeglinsky ym. 2016, luku 37.) Moniammatillinen työryhmä perhekuntoutuksen toteuttajana nähtiin yhtenevästi tämän aineiston perusteella ehdottomana, sillä eri koulutus pohjien tuomilla osaamisilla pystyttiin parhaiten vastaamaan asiakasperheiden moninaisiin haasteisiin. Toimintaterapeutti toi perhekuntoutuksen työryhmään toimintaterapian ammattitaitoa ja työorientaationa ratkaisukeskeistä ja terapeutista kuntoutusnäkökulmaa.

Toimintaterapeuttien työkalupakkiin kuuluu useita erilaisia arviointiin ja tavoitteen asettamiseen liittyviä tutkittuja ja näyttöön perustuvia menetelmiä, joiden avulla selvitetään tuen tarpeita ja kohdistetaan tarkasti työskentelyn tavoitteita. Näistä keskeisimpinä nousivat toimintaterapeutin toteuttamat vanhempien toimintakyvyn arvioinnit sekä tavoitelähtöinen keskustelu. Toimintaterapeutin ydiosaamisia ovat toiminnan analyysin tekeminen ja merkityksellisen ja tarkoituksenmukaisen toiminnan laaja-alainen hyödyntäminen. Toimintaterapeuteilla on vahva osaaminen ympäristötekijöiden huomioimisesta ja toiminnan mukauttamisesta asiakkaan toimintakyvyn perusteella sekä apuvälineosaamista. Toimintaterapia liittyy kiinteästi arkisiin toimintoihin ja merkityksellisen toiminnan mahdollistamiseen (Toimintaterapia 2019), jotka soveltuvatkin hyvin lastensuojelullisen perhekuntoutuksen moniammatilliseen kontekstiin.

Toimintaterapeutin työtehtävät sekä käytetyt menetelmät ja keinot

OPC- valmennus käynnistyy perhekeskeisten tavoitteiden asettamisesta (Graham ym. 2017, 211). Perhekuntoutuksen käynnistyttyä, toimintaterapeutin roolissa korostuivat yhtenevästi arvioinnin ja tavoitteen asettamisen työtehtävät. Arvioinneissa käytettiin strukturoituja ja standardoituja arviointimenetelmiä. Vanhempien toimintakykyarvioinneissa aineiston mukaan käytössä olivat OSA ja MOHOST arviointimenetelmät. Tavoitteen asettamisen tukena toimintaterapeutit käyttivät COPM- haastattelua sekä GAS- menetelmää. OPC- valmennuksessa käytetään yhtenevästi tavoitelähtöistä keskustelua, jonka avulla vanhempia valmennetaan tunnistamaan muutostarpeita ja etsimään niihin ratkaisuvaihtoehtoja (Mts. 211).

Tavoitteiden asettamisen jälkeen OPC- valmennuksessa selvitetään toiminnallisen suorituksen analyysin avulla, mitä haastavissa tilanteissa tapahtuu ja miten vanhemmat toivoisivat tilanteiden sujuvan (Mts. 214). Toimintaterapeutit perhekuntoutuksessa hyödynsivät haastavien tilanteiden selvittämiseen toiminnan analyysia ja tiedon vaihtamista vanhempien sekä perheen verkoston kanssa. Toiminnan analyysin käyttäminen oli säännöllistä ja sitä hyödynnettiin myös vuorovaikutuksen analysoinnissa. Toiminnan analyysin pohjalta toimintaterapeutit pyrkivät yhdessä asiakkaiden kanssa etsimään uudenlaisia toimintatapoja haastaviin tilanteisiin.

Intensiivisessä kuntoutusvaiheessa toimintaterapeutit ohjasivat vanhempia vanhemmuudessa mallintamalla ja sanoittamalla lapsen kanssa toimimista. Ohjausta suunnattiin siihen, kuinka vanhemmat voivat tukea lapsen oppimista, kasvua ja kehitystä. OPC- valmennuksessa käytetään yhtenevästi mallinnuksen menetelmää ja keskustelua siitä, kuinka uusien toimintamallien käytön kokeilu sujui. Keskustelun avulla vanhemmat tulevat tietoisemmiksi oman käytöksen vaikutuksista sekä mahdollisuuksista tukea lastensa toimintaa (Mts. 229). Perhekuntoutuksessa toimintaterapeutit kannustivat vanhempia kokeilemaan suunniteltuja erilaisia toimintatapoja lapsen kanssa ja seurasivat niiden toteutumista erilaisissa ympäristöissä sekä kävivät keskusteluja niistä vanhempien kanssa.

Toimintaterapeutit hyödynsivät työssään asiakkaille merkityksellistä toimintaa tavoitteiden mukaisessa kuntoutuksessa. Toimintaterapeutin tapaamiset olivat lasten sekä vanhempien tai koko perheen yhteisiä tapaamisia. Toimintaterapeutit ohjasivat myös ryhmätoimintoja. Työhön sisältyi lisäksi moniammatillista yhteistyötä perheen verkostojen kanssa. Lasten kuntoutuksessa tunnetaito työskentely nousi esille useimmista haastatteluista. Toimintaterapeutti käytti aina kunkin lapsen tavoitteiden ja mielenkiinnon mukaisia toimintoja keskustelujen ohella. Tapaamisilla muun muassa leikittiin, tehtiin tehtäviä tai luovia toimintoja, liikuttiin ja retkeiltiin sekä rentouduttiin.

OPC- valmennuksen viimeinen vaihe on opittujen taitojen laajentaminen erilaisiin tilanteisiin (Mts. 222). Perhekuntoutuksen lopetusvaiheessa toimintaterapeutin työtehtäviä olivatkin opittujen toimintatapojen juurruttaminen perheen omaan ympäristöön. Juurruttamista toteutettiin suunnitelmallisen kotiharjoittelun ja sen seurannan sekä tarvittaessa ympäristön muokkaamisen keinoin.

Emotionaalinen tuki on OPC- valmennuksessa läsnä koko prosessin ajan (Mts. 224). Aineiston perusteella emotionaalinen tuki, empaattinen suhtautuminen ja kuuntelu nähtiin välttämättöminä terapeutiselle ja kuntouttavalle yhteistyösuhteelle, erityisesti aloitusvaiheessa, kun perheen kanssa rakennettiin luottamuksellista suhdetta.

Luottamuksellinen suhde mahdollisti koko prosessin aikana vaikeiden ja henkilökoh-
taisten asioiden avoimen jakamisen sekä auttoi vanhempia tarkastelemaan asioita eri
näkökulmista sekä kannusti toteuttamaan muutoksia.

Kahdensuuntainen tiedon vaihtaminen kuuluu OPC-valmennukseen (Mts. 225), kuten
toimintaterapeutin työhön perhekuntoutuksessa. Vanhemmat kuvasivat lapsen käyt-
tämistä ja toimintaterapeutti jakoi tietämystään lapsen käyttäytymiseen vaikutta-
vista tekijöistä sekä vaihtoehtoisista toimintatavoista, jotka tukivat lapsen toiminnal-
lista suoriutumista arjen tilanteissa. Tiedon vaihtamisessa korostuivat erityisesti neu-
ropsykiatristen häiriöiden sekä aistitiedon käsittelyn vaikeuksien vaikuttaminen ar-
keen ja niihin vastaamisen keinot.

6.2 Eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelua

Hirsjärven ja Hurmeen (2010, 20) mukaan ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa tär-
keimpiä eettisiä periaatteita ovat osallistujien informointi ja heidän suostumuksensa
tutkimukseen sekä yksityisyyden ja mahdollisten seuraamuksien selvittäminen. Opin-
näytetyön haastateltavia etsittäessä, kerrottiin työn tarkoituksesta ja tavoitteesta
sekä toivottiin vapaaehtoisia lastensuojelullisessa perhekuntoutuksesta työkoke-
musta omaavia toimintaterapeutteja osallistumaan haastatteluun. Kiinnostuneille va-
paaehtoisille haastateltaville lähetettiin ennakoon tutustuttaviksi tiedote oppinäyte-
työstä (liite 1) ja tietoinen suostumuslomake (liite 2) sekä teemahaastattelun aihepii-
rit (liite 3). Tämän jälkeen sovittiin haastateltaville soveltuvat haastatteluajat.

Useamman teemahaastattelun tekeminen vahvistaa tutkimustulosten luotettavuutta
ja saman henkilön tekemänä haastattelutyö on yhtenevä (Hirsjärvi ym. 2009, 206).
Eri kuntoutusmuodoissa sekä erilaisten organisaatioiden palveluksessa työkokemusta
omaavat haastateltavat antoivat kattavan kuvan toimintaterapeutin työstä lasten-
suojelullisessa perhekuntoutuksessa. Aineisto perustui viiteen haastatteluun, joka
otoksena oli vielä varsin pieni. Haastattelut olivat kuitenkin kestoaltaan melko pitkiä ja
tuottivat monipuolista tietoa toimintaterapeutin työstä lastensuojelullisessa perhe-
kuntoutuksessa. Aineiston analysointi on toteutettu yksin opettajien ohjauksessa ja

ilmauksia tarkasteltiin useampaan kertaan eri aikoina, pohtien niiden merkityksiä uudelleen. Hirsjärven ja muiden (2009, 24) mukaan tutkimuksessa on suhtauduttava kunnioittavasti alkuperäislähteiden tuottamaan tietoon ja vältettävä plagiointia. Aikaisempi tuntemus lastensuojelun työstä helpotti kontekstuaalisuuden ja prosessien ymmärtämistä ja haastatteluissa varmisteltiin vielä asioita haastateltavilta tarkentavilla kysymyksillä.

Opinnäytetyön prosessin vaiheita ja toteutumistapaa kuvataan raportissa ja tuloksiin on liitetty suoria lainauksia haastatteluista, joista tulokset ovat muodostuneet. Työskentelytapa perustui hyvään tieteelliseen käytäntöön kuten rehellisyyteen, avoimuuteen ja vastuullisuuteen (Hyvä tieteellinen käytäntö, 2012). Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella reliabiliteetin eli toistettavuuden ja validiuden eli pätevyyden kautta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa tutkijan tarkka selvitys tutkimuksen kaikkien eri vaiheiden toteuttamisesta ja vallitsevien olosuhteiden kuvaamisesta. Lukijalle tulee kertoa aineiston analyysin luokittelun lähtökohdat ja perustella tutkimuksessa tehtyjä valintoja ja päätelmiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 232-233.) Avoimuutta tuki opinnäytetyön toteuttaminen ohjaavien opettajien kanssa yhteistyössä, jotka säännöllisesti seurasivat ja ohjasivat työn etenemistä.

Opinnäytetyössä käytetty lähdeaineisto oli mahdollisimman ajantasaista aineistoa, eli vuonna 2010 ja sen jälkeen julkaistuja lähteitä. Aineistoa tarkasteltiin lähdekriittisesti ja valittiin pätevien tekijöiden ja luotettavien julkaisijoiden lähteitä sekä vertaisarvioituja tutkimuksia. Hirsjärven ja muiden (2009, 113) mukaan tutkimusten lähdeaineistoa tulee tarkastella kriittisesti ja harkintaa käyttäen, huomioiden lähteen ikä ja uskottavuus sekä kirjoittajan tunnettavuus.

Opinnäytetyön prosessi oli mielenkiintoinen ja opettavainen matka itsenäisen opinnäytetyön toteuttamiseen. Mikäli työn olisi tehnyt työparin kanssa, olisi se mahdollistanut näkemysten jakamista ja kenties erilaisia oivalluksia. Lastensuojeluprosessien ja asiakkaiden tarpeiden aikaisempi tuntemus helpottivat osaltaan kokonaisuuden ymmärtämistä, kriittistä tarkastelua sekä keskeisten asioiden poimimista. Haastateltavia etsimisen yhteydessä, tuli useita palautteita siitä, että työn aihetta pidettiin tärkeänä

ja tarpeellisenä. Palautteiden mukaan pidettiin tärkeänä tuoda esille pienen ammattiryhmän, toimintaterapeuttien osaamisia sosiaalipalveluiden lastensuojelun kentällä. Käydyt teemahaastattelut olivat innostavia ja antoivat konkreettista tietoa työn sisällöstä.

Haastattelujen aineisto oli laaja, joka toi haasteita sisällönanalyysille ja työn rajaamiselle. Aineisto perustui käytyihin teemahaastatteluihin ja haastateltavien subjektiivisiin kokemuksiin sekä heidän näkemyksiinsä omasta työstä. Eri toimintaympäristöissä työnkuva vaihteli jonkin verran ja se oli muotoutunut ajan kuluessa. Aineiston perusteella oli havaittavissa paljon yhteneväisyyksiä, mutta myös toisistaan eroavia näkökulmia, kuten työskentelyn painopisteessä vanhempien ja lasten välillä. Toimintaterapeuttien lisäkoulutukset osittain suuntasivat heidän työskentelyään. Erilaisella haastateltavien otoksella olisi voinut tulla esille vielä erilaisia näkökulmia. Laaja aineisto tuotti kartoittavaa tietoa toimintaterapian mahdollisuuksista lastensuojelullisen perhekuntoutuksen kontekstissa. Perheiden tuen tarpeet ovat hyvin yksilöllisiä, jonka vuoksi työtä on suunnattava kunkin perheen tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti, eikä siten täysin yhteneviä toimintatapoja ole tarkoituksenmukaista olla.

6.3 Toimintaterapeutti sosiaalipalveluiden toimintaympäristössä

Opinnäytetyö herätti minut pohtimaan toimintaterapeutin työskentelyä sosiaalipalveluiden toimintaympäristössä. Näkemykseni perustuvat aikaisemman sosionomin koulutuksen pohjalta pitkäaikaiseen työkokemukseen lastensuojelun sosiaaliohjauksesta sekä toimintaterapeutin opintoihin ja opinnäytetyön aineistoon. Sosionomin ja toimintaterapeutin koulutuksissa on yhteneväisyyksiä, mutta myös selviä eroja, toimintaterapian painottuessa kuntoutuksen kysymyksiin. Toimintaterapeutit työskentelevät usein yksin ammattiryhmänsä edustajina lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Toimintaterapeutin käyttämiä metodeja ei välttämättä aina tunneta toimintaympäristössä ja ne voivat herättää ihmettelyä tai toiminta nähdään puuhasteluna, miltä se ulkoapäin katsottuna saattaa näyttääkin. Toimintaterapeutit joutuvatkin perustelemaan tekemisiään ja niiden tarkoituksia sekä merkityksiä toimintaympäristön henkilöstölle. Tietouden vahvistumisen myötä, osaamisia on mahdollista hyödyntää

laajemmin ja ehkäpä sillä voi olla vaikutusta työn arvostukseen sekä pidemmän ajan kuluessa työryhmien kokoonpanoihin. Toimintaterapeutin osaamisia voitaisiin hyödyntää lastensuojelussa sekä muissakin sosiaalipalveluissa laajemmin, kuten esimerkiksi lapsiperheiden varhaisen tuen palveluissa.

Asiakkaiden lisäksi toimintaterapeutti pystyy antamaan konsultaatiota toisille työntekijöille, kuten miten tukea asiakkaan toimintakykyä tai mitä ympäristöltä vaaditaan asiakkaan toiminnan mahdollistamiseksi. Moniammatillinen työryhmä laajentaa koko henkilöstön osaamista ja mahdollistaa ammatillista kasvua. Lastensuojelun asiakkaiden kanssa toiminnallisuutta hyödynnetään jo työskentelyssä yleisesti, jota toimintaterapeutti syventää liittämällä toiminnallisen harjoittelun koko prosessiin ja asiakkaan yksilöllisiin tavoitteisiin. Intensiivisessä kuntoutustyössä on mahdollista liittää harjoittelua juuri asiakkaiden arkeen ja tavoitteiden mukaisiin kohteisiin, eikä se siten jää irralliseksi muualla tuotettavaksi palveluksi.

Perhekuntoutus palveluissa toimintaterapeutit pystyvät vaikuttamaan itse omaan työnkuvaansa muotoutumiseen erityisesti uusien palveluiden käynnistyessä sekä muutosvaiheissa. Useissa toimipaikoissa toimintaterapeutin esimiehet ovat eri koulutuksen omaavia henkilöitä, joiden kanssa on tärkeä käydä keskustelua toimintaterapeutin työtehtävistä ja painotuksista. Toimintaterapian fokuksen ylläpitäminen vaatii toimintaterapeutilta vahvaa ammatillista näkemystä, jotta asiakkaat saavat kuntoutuksessaan parhaan mahdollisen hyödyn toimintaterapiasta. Käydyssä haastattelussa tulikin esille, että toimintaterapeutti kaipasi kollegiaalista tukea toisilta terapeuteilta, jotka työskentelevät lastensuojelun kentällä. Kollegiaalinen tuki keventäisi itsenäistä työtettä ja tarjoaisi mahdollisuuksia konsultaatioon sekä hyvien käytäntöjen jakamiseen ja kehittämiseen.

6.4 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että moniammatillisella perhekuntoutuksen työryhmällä pystytään parhaiten vastaamaan lastensuojelun asiakasperheiden moninaisiin haasteisiin. Toimintaterapeutti tuo työryhmään työorientaationa terapeutista ja

kuntouttavaa näkökulmaa sekä ammatillista toimintaterapian osaamista. Keskeisiä toimintaterapeutin työtehtäviä ovat vanhempien ohjaaminen vanhemmuuteen, mallintamalla ja sanoittamalla lapsen kanssa toimimista sekä lasten kuntouttaminen toimintaterapian menetelmiä käyttäen. Toimintaterapeutti toteuttaa vanhempien toimintakyvyn arviointeja tavoitteiden asettamisen tukena. Työssään toimintaterapeutti hyödyntää asiakkaalle merkityksellistä toimintaa ja huomioi ympäristötekijöitä sekä mukauttaa toimintoja asiakkaiden tarpeiden mukaisesti.

Opinnäytetyön aineisto tuki käsitystä siitä, että toimintaterapeutti osaamisineen soveltuu erittäin hyvin lastensuojelun toimintaympäristöön. Toimintaterapeutilla on koulutuksen tuomia näkökulmia, osaamisia ja menetelmiä käytössä, joiden avulla on mahdollista laajentaa lastensuojelun asiakkaiden saaman kuntoutuksen sisältöä sosiaalipalveluiden kontekstissa.

Jatkotutkimuksissa olisi mielenkiintoista selvittää lasten ja vanhempien kokemuksia toimintaterapiasta lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa. Kokemuksia voisi kuvata asiakasesimerkkien perusteella. Kuvaus toisi näkyväksi asiakkaiden saaman toimintaterapian sisältöjä sekä heidän kokemuksiansa toimintaterapeutin kanssa työskentelystä perhekuntoutuksessa.

Toimintaterapeutteja työskentelee vielä varsin vähän sosiaalipalveluiden työympäristöissä, vaikka monilla sosiaalipalveluiden asiakkailla on haasteita toiminnallisessa suoriutumisessa. Kiinnostavaa olisikin kartoittaa laajemmin, millaisissa tehtävissä toimintaterapeutteja toimii sosiaalipalveluiden työympäristöissä. Lisäksi voisi selvittää millaista apua asiakkaat toimintaterapeutilta saavat näissä konteksteissa. Mielenkiintoista olisi myös tarkastella toimintaterapeuttien kokemuksia työstään sosiaalipalveluiden työympäristössä.

Lähteet

Aaltonen, A., Mannismäki, A., Taskula, M. & Virta, V. 2010. Arjen terapiaa - Toimintaterapeutti lastensuojelulaitoksessa. Opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.10.2019. <https://theseus.fi>.

Alatalo, M., Lappi, K. & Petrelius, P. 2017. Lapsikeskeinen suojelu ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. THL työpäpaperi 21/2017. Viitattu 28.9.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Alnervik, A. & Linddahl, I. 2011. Value of occupational therapy - about evidence-based occupational therapy. The Swedish Association of Occupational Therapists (FSA). Nacka, Sweden.

Araneva, M. 2016. Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksen teko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. Alma Talent Oy. E-kirja. Viitattu 12.10.2019. <https://janet.finna.fi/>

Case-Smith, J., Law, M., Missiuna, C., Pollock, N. & Stewart, D. 2010. Foundations for Occupational Therapy practice with Children. Julkaisussa Case-Smith, J., O'Brien, J. C. (toim.): Occupational Therapy for Children. Missouri: Mosby Elsevier.

Fingerhut, P-E., Piro, J., Sutton, A., Rachel Campbell, R., Christy Lewis, C., Lawji, D. & Martinez, N. 2013. Family-Centered Principles Implemented in Home-Based, Clinic-Based, and School-Based Pediatric Settings. American Journal of Occupational Therapy, March/April 2013, Vol. 67, 228-235. Viitattu 1.10.2019. doi: 10,5014 / ajot.2013.006957. <https://janet.finna.fi>, Cinahl.

Graham, F., Rodger, S. & Kennedy-Behr, A. 2017. Occupational Performance Coaching (OPC): Enabling Caregivers' and Children's Occupational Performance. Julkaisussa Rodger, S. & Kennedy-Behr, A. Occupation-Centred Practice with Children: A Practical Guide for Occupational Therapists. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell. E-Kirja. Viitattu 30.10.2019. <https://janet.finna.fi/>.

Graham, F., Rodger, S. & Ziviani, J. 2010. Enabling occupational performance of children through coaching parents: three case reports. Physical & Occupational Therapy in Pediatrics. Volume 30, Issue 1. <https://janet.finna.fi>, Cinahl Plus.

Graham, F., Rodger, S. & Ziviani, J. 2013. Effectiveness of Occupational Performance Coaching in Improving Children's and Mothers' Performance and Mothers' Self-Competence. American Journal of Occupational Therapy, 1/2 2013, voi. 67, 10-18. doi: 10,5014 / ajot.2013.004648. Viitattu 24.11.2019. <https://janet.finna.fi>, Cinahl Plus.

- Graham, F., Rodger, S. & Ziviani, J. 2014. Mothers' experiences of engaging in Occupational Performance Coaching. *British Journal of Occupational Therapy*. April 77 (4), 189-197. Viitattu 24.11.2019. <https://janet.finna.fi>, Cinahl Plus.
- Hautala, T., Hämäläinen, T., Mäkelä, L. & Rusi-Pyykönen, M. 2011. Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä. 1.-2. p. Helsinki: Edit.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hui, C. 2013. Using Occupational Performance Coaching to target teachers perception of their own performance, satisfaction, and self-efficacy in supporting the self-regulation of their students: A pilot study. A thesis of the degree of Master's of science. McGill University, Montreal, Quebec. Viitattu 27.11.2019. <http://digitool.library.mcgill.ca/thesisfile122983.pdf>
- Hurtig, J. 2010. Lasten suojelua ja perheen kuntoutusta - lastensuojelullisen kuntoutuksen tavoitteet ja niiden saavuttaminen. Julkaisussa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Toim. Törrönen, M. & Pärnä, K. Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy, 237-249.
- Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). 2012. Tutkimuksellinen neuvottelukunta. Viitattu 29.9.2019. <https://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>
- Jeglinsky-Kankainen, I. & Kukkonen, T. 2016. Moniammatillinen yhteistyö kuntoutuksessa. Julkaisussa Autti-Rämö, I., Salminen, A-L., Rajavaara, M. & Ylinen, A. Toim. Kuntoutuminen. Duodecim. Oppiportti. Viitattu 5.10.2019. <https://janet.finna.fi/Oppiportti>. Luku 37.
- Kahjoogh, A., Rassafian, M. Dunn, W., Ali Hosseini, S. & Akbarfahimi, N. 2016. Occupational Performance Coaching: A descriptive review of literature. *New Zealand Journal of Occupational Therapy*, 63(2), 45-49. Viitattu 4.10.2019. <https://janet.finna.fi>, Cinahl.
- Karhula, M., Heiskanen, T., Juntunen, K., Kanelisto, K., Kantanen, M., Kanto-Ronkanen, A. & Lautamo, T. 2014. Hyvät arviointikäytännöt suomalaisessa toimintaterapiassa. Arvioinnin lähtökohdat ja suositukset. Suomen toimintaterapeuttiliitto. Viitattu 5.10.2019. http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/site/assets/files/2411/toi_arviointijulkaisu.pdf
- Kingsley, K. & Mailloux, Z. 2013. Evidence for the Effectiveness of Different Service Delivery Models in Early Intervention Services. *American Journal of Occupational Therapy*, 7-8, voi. 67, 431-436. doi: 10,5014 / ajot.2013.006171. Viitattu 5.10.2019. <https://janet.finna.fi>, Cinahl.

L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki. Valtion säädöstietopankki Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 26.9.2019. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), hakusana lastensuojelulaki.

Laine, S., Heino, L. & Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutuksen moniammatilliset käytännöt. Julkaisussa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Toim. Törrönen M. & Pärnä K. Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy, 137-165.

Lastensuojelullinen perhekuntoutus. N.d. Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Viitattu 26.9.2019. https://www.lastenkuntoutus.net/perheille/yksilöllinen_perhekuntoutus/lastensuojelullinen_perhekuntoutus

Law, M., Baum, C. 2017. Measurement in Occupational Therapy. Julkaisussa Measuring Occupational Performance: Supporting Best Practice in Occupational Therapy. Toim. Law, M., Baum, C. & Dunn, W. Third Edition. New Jersey: SLACK in-corporated, 1–16. E- kirja. <https://janet.finna.fi/>

Linnankangas, R., Seppälä, U., Suikkanen, A. & Lehtoranta, P. 2013. Monitoimijuus lapsen perhekuntoutuksessa. Julkaisussa Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Toim. Tampere: Vastapaino, 299-324.

Menetelmät. N.d. Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Viitattu 31.10.2019. <https://www.lastenkuntoutus.net/perheille/menetelmät>

Mertanen, M., Myllykoski, H. & Ollila, K. 2012. Toimintaterapia lastensuojelun perheyössä. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu. [Http://www.theseus.fi](http://www.theseus.fi).

Olsson, K. 2010. Perhekuntoutus lapsen ja vanhempien tukena. Julkaisussa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Toim. Törrönen, M. & Pärnä, K. Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy, 7-10.

Olsson, K., Laine, S., Heino, T. & Pärnä, K. & Törrönen, M. 2010. Perhekuntoutuksen tulevaisuus. Julkaisussa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Toim. Törrönen, M. & Pärnä, K. Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy, 277-284.

Paltamaa, M., Karhula, M., Suomela-Markkanen, T., & Autti-Rämö, I. 2011. Hyvän kuntoutuskäytännön perusta. Käytännön ja tutkimustiedon analyysistä suosituksiin vaikeavammaisten kuntoutuksen kehittämishankkeessa. Helsinki: Kela. Viitattu 6.10.2019. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24581/Hyvan%20kuntoutuskaytannon%20perusta.pdf?sequence=148&isAllowed=y>

Perhekuntoutus. 2019. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 26.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>

Pärnä, K. 2010. Perhekuntoutus lasten ja perheiden palveluna. Julkaisussa Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Toim. Törrönen M. & Pärnä K. Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö. Porvoo: Bookwell Oy, 41-50.

Rodger, S & Keen, D. 2017. Child and family centred service provision. Julkaisussa Occupation-Centred Practice with Children: A Practical Guide for Occupational Therapists. Rodger, S. & Kennedy-Behr, A. Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell. E-Kirja. Viitattu 4.10.2019. <https://janet.finna.fi/>

Simola, T. 2018. Perhekuntoutuksen vaikuttavuuden arviointi. Vaikuttavan perhekuntoutuksen tulokset, edellytykset ja mekanismi. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden laitos. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 16.10.2019. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20181402/urn_nbn_fi_uef-20181402.pdf

Toimintaterapia. 2019. Toimintaterapeuttiliitto. Viitattu 20.9.2019. <http://www.toimintaterapeuttiliitto.fi/toimintaterapia/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Vataja, S., Riikonen, E., Wahlman-Neuvonen, K. & Saarnio, J. 2018. Kelan monimuotoisen perhekuntoutuksen kehittämistyö. Palveluntuottajien näkökulma. Kuntoutusta kehittämässä 4. Helsinki: Kela. Viitattu 16.10.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018112148804>

Vuori, M., Tuulio-Henriksson, A., Autti-Rämö, I. 2018. Kelan kehittämän monimuotoisen perhekuntoutuksen tuloksellisuus, soveltuvuus ja hyväksyttävyyys. Sosiaali- ja terveysturvan raportteja 11/2018. Helsinki: Kela.

Liitteet

Liite 1. Tiedote haastatteluun osallistuville

Hyvät toimintaterapeutit

Olen Jyväskylän ammattikorkeakoulun toimintaterapeutti (AMK) -opiskelija. Teen koulutukseeni liittyen opinnäytetyön, jonka toimeksiantajana on Siun sote, Pohjois-Karjalan sosiaali- ja terveyspalveluiden kuntayhtymän lastensuojelun avohuolto. Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata toimintaterapian mahdollisuuksia lastensuojellisen perhekuntoutuksen asiakkaille.

Opinnäytetyö toteutetaan aikavälillä lokakuu 2019 - toukokuu 2020. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka aineistona on lastensuojelullisessa perhekuntoutuksessa toimivien toimintaterapeuttien haastattelut. Haastattelut toteutetaan marraskuussa 2019 - tammikuussa 2020 ja aineiston analysoiminen sekä raportointi tapahtuu huhtikuuhun 2020 mennessä.

Opinnäytetyön haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja haastateltavien sekä työpaikkojen anonymiteetti säilytetään koko prosessin ajan. Haastateltavat toimintaterapeutit toimivat kokemuspohjaisina tiedonantajina opinnäytetyössä. Toivon, että osallistuisitte haastatteluiden avulla opinnäytetyön tekemiseen. Te olette tärkeässä asemassa opinnäytetyön toteutumisen kannalta ja toimintaterapia tietouden vahvistamisessa sosiaalialan työympäristössä.

Haastattelu on puolistrukturoitu teemahaastattelu, jonka teemat lähetän haastateltaville ennakkoon tutustuttaviksi. Haastattelu järjestetään puhelimitse tai Skype yhteydellä, jonka tallennan. Haastatteluiden jälkeen analysoin kerätyn aineiston ja aloitan raportin kirjoittamisen. Teillä on mahdollisuus keskeyttää opinnäytetyöhön osallistuminen ennen aineiston analysointia. Haastatteluaineistoa käytetään ainoastaan tässä opinnäytetyössä, eikä aineistoa luovuteta ulkopuolisille. Opinnäytetyön valmistuttua haastattelumateriaali hävitetään. Opinnäytetyö julkaistaan Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut verkkopalvelussa (www.theseus.fi).

Opinnäytetyön ohjaajina toimivat Jyväskylän ammattikorkeakoulun opettajat Kristiina Juntunen ja Emmi Ritvos.

Halutessanne lisätietoa haastatteluun liittyen, voitte ottaa yhteyttä puhelimitse tai sähköpostitse:

Ulla Räsänen (P. E-mail)

Kiitos antamastanne ajasta opinnäytetyötäni kohtaan!

Ystävällisin terveisin, Ulla Räsänen

Liite 2. Tutkimukseen osallistuvien kirjallinen suostumus

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Yhdessä toimien - Toimintaterapian mahdollisuuksia lastensuojellulisessa perhekuntoutuksessa

Tutkimuksen tekijä: Ulla Räsänen

Kuvaus tutkimuksesta:

Tutkimus on Jyväskylän ammattikorkeakoulun toimintaterapian koulutusohjelman opiskelijan opinnäytetyö. Opinnäytetyö julkaistaan Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut verkkopalvelussa (www.theseus.fi).

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle kustannuksia ja henkilöllisyyteni jää vain tutkijan tietoon.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelu nauhoitetaan aineiston analyysia varten. Antamani tietoja käytetään ainoastaan kyseisen tutkimuksen tarpeisiin ja aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen ennen aineiston analyysia ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 3. Teemahaastattelurunko

1. Taustatiedot
 - Työkokemus perhekuntoutustyöstä
 - Perhekuntoutusmuoto
 - Työryhmän jäsenet
2. Mitä työtehtäviä toimintaterapeutin työhön sisältyy?
 - Perhekuntoutuksen prosessi
 - Tehtäviä lapsen kanssa/ vanhempien kanssa/ lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen?
 - Emotionaalinen tuki; kuuntelu, empatia, vaihtoehtoiset näkökulmat, opastus, kannustus
 - Tiedon vaihtaminen; kehitykselliset-, terveydelliset tekijät, toiminnan havainnointi, oppimisstrategiat, palvelut?
 - Muita tehtäviä?
3. Käytössä olevia menetelmiä?
 - Arviointimenetelmiä?
 - Työskentelymenetelmiä?
4. Toimintaterapeutin osaamiset ja vahvuudet toimipisteessä?
 - Hyviä käytäntöjä?
 - Kehittämisideoita?
5. Vapaa sana: Haluatko kertoa vielä jotain muuta?